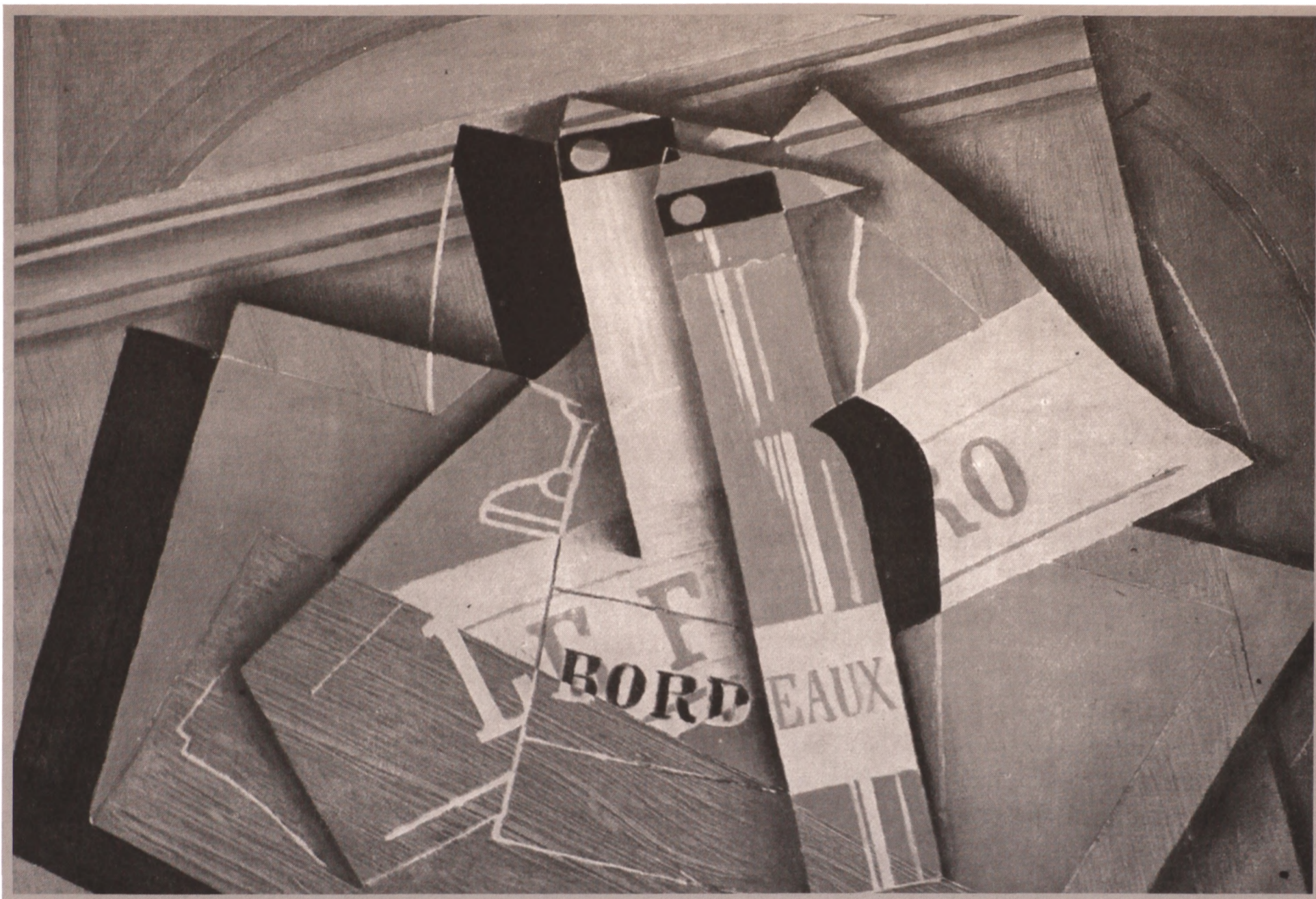

ΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

«Φοβάμαι, μήπως μια μέρα μ' αφήσουν όλοι... και μείνουν μόνοι τους»
(Σύνθημα σε τοίχο του Παντείου,
ανάμεσα σε άλλα ωραία αθησαύριστα).

Juan Gris, 1926-1927.

«Κινδυνεύουν με αφανισμό οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο;» Με το ερώτημα αυτό προκλητικά διατυπωμένο ξεκινάει πρόσφατο άρθρο του ο Terry Eagleton.¹ Παραφράζω τα όσα λέει: Μήπως είναι περιττή η μη άμεσα «ανταποδοτική» επένδυση στην Ιστορία, την Κοινωνική και Πολιτική Θεωρία, την Φιλοσοφία, την Κοινωνική Ανθρωπολογία, την Λογοτεχνία, την Θεατρολογία μια που δεν προωθούν την οικονομική ανάπτυξη και την διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας; Θα απαντήσει στα ως άνω ερωτήματα –και εμείς μαζί του– πως θα είναι ο θάνατος των Πανεπιστημίων αν εκλείψουν η κριτική, ο αναστοχασμός, η καλλιέργεια των ευαισθησιών και αν μετατραπούν απλώς και μόνο σε κέντρα τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης.

Το κείμενο αυτό, γραμμένο με την έγνοια κυρίως των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών συντίθεται από τρία μέρη: Το πρώτο ξεκινά με το προτεινόμενο κείμενο «διαβούλευσης» του Υπουργείου. Θα επιχειρηματολογήσω πώς το μίγμα ασάφειας και έλλειψης οράματος (έστω και ενδείξεων) για το Πανεπιστήμιο δεν θα επέτρεπε σε οποιαδήποτε πολιτισμένη χώρα να κυκλοφορήσει ένα τέτοιο κείμενο για διαβούλευση. Έχουμε δει τι εστί το αντίστοιχο για τα πανεπιστήμια π.χ. White Paper

Ο Στέφανος Πεσμαζόγλου διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου.

στην Αγγλία, αλλά και τα συναφή στην Σουηδία και την Νορβηγία που αποτελούν σοβαρό σημείο αναφοράς για διάλογο είτε συμφωνεί κανείς είτε διαφωνεί. Η σοβαρότητα του, λοιπόν, έγκειται μόνο στο ότι προέρχεται από το βασικότερο ως προς τα εκπαιδευτικά πράγματα κέντρο ισχύος και όχι λόγω του περιεχομένου και του ύφους του.² Θα επιχειρηματολογήσω επίσης πώς από την σκοπιά των πανεπιστημιακών δεν νομιμοποιούμεθα να απορρίπτουμε κάθε φορά τον διάλογο. Αντιθέτως οφείλουμε να συμμετέχουμε, καθόσον δεν υπήρξε ουδεμία πρωτοβουλία πρόωξης ενός εναλλακτικού ολοκληρωμένου, πειστικού σχεδίου (έστω και μερικώς ολοκληρωμένου για κάποιο πεδίο σπουδών).³

Στο δεύτερο μέρος, με αφορμή και πάλι όσα διατείνονται το Υπουργείο, δηλαδή πως έχει διατρέξει την διεθνή βιβλιογραφία, καταδεικνύεται πως συμβουλευτήκε μόνο το τμήμα της εκείνο που είναι οργανικά συνδεδεμένο με τον επί του παρόντος κυρίαρχο επίσημο λόγο περί Πανεπιστημίων διεθνώς: δεν έχει διόλου συμβουλευθεί ένα άλλο βιβλιογραφικό υποσύνολο όλο και πιο σημαντικό που αμφισβητεί κριτικά και αναστοχαστικά τα τεκταινόμενα. Σ' αυτό το κριτικό τμήμα θα σταθώ για να τεκμηριωθούν οι ολέθριες συνέπειες του μιμητισμού που διακρίνει τις προτάσεις του Υπουργείου. Το τρίτο μέρος («παρωδίες και δυσφορίες») αναλύει την εξόχως προβληματική κατάσταση των πραγμάτων στα ΑΕΙ. Εν κατακλείδι προτείνονται ορισμένες γενικές κατευθύνσεις και οι περιορισμοί τους.

Ι Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (Φθινόπωρο 2010)

Για όσους από μας δεν ενδιαφερόμαστε για ένα «Εταιρικό Πανεπιστήμιο» ή μια εκπαιδευτική Α.Ε. ούτε φυσικά για μια «προβληματική δημόσια επιχείρηση» αλλά για ένα κριτικά προσαρμοσμένο στο παρόν «αναγεννησιακό» πανεπιστήμιο, είναι πλέον επιτακτική ανάγκη να καλοσκεφθούμε και να προτείνουμε τις λεπτομέρειες του τι θέλουμε και τι δεν θέλουμε. Ούτε εξιδανικευτικά σχήματα έχουν θέση εδώ, αλλά κάποιοι ανοικτοί ορίζοντες ως πυξίδα, ούτε στενά οριζόμενα από οικονομικές επιταγές, χωρίς διόλου να τις παραβλέπουμε. Αλλά αποσκοπούμε σε ένα ουτοπικά εφικτό Πανεπιστήμιο ενταγμένο στις ασφυκτικά περιοριστικές συνθήκες της σημερινής οικονομικο-κοινωνικής κρίσης. Κατά την γνώμη μου χρειάζεται εξ αρχής να επανεπιβεβαιώσουμε ότι μας ενδιαφέρει πρώτιστα η παιδευτική διαδικασία να είναι στο επίκεντρο των προβληματισμών, στους πολλούς διαλόγους. Μας ενδιαφέρει η παιδευτική διαδικασία να είναι το μόνο και αποκλειστικό κριτήριο των όποιων αναγκαίων αλλαγών στην διοίκηση. Δηλαδή, να προκύπτει, ότι ενδιαφερόμαστε για το επίπεδο της εξατομικευμένης και συλλογικής διδακτικής, ερευνητικής και συγγραφικής διαδικασίας. Ότι ακόμη στο πλαίσιο αυτό μια ουσιαστική περιοδική –και όχι συνεχής και ατέρμονη– αξιολόγηση και λογο-

δοσία στην κοινωνία (διοικητική, οικονομική και ακαδημαϊκή) η οποία δεν θα είναι διόλου προσχηματική χρειάζεται να παραμείνει στο επίκεντρο της προσοχής μας. Δεν έχουμε τίποτε να φοβηθούμε.⁴ Με σημείο αναφοράς την εμπειρία μου σε τμήμα Κοινωνικών Επιστημών και από αυτήν την σκοπιά θεώρησης προσεγγίζω τα θέματα τα οποία τίθενται.

Το σύννεφο ασάφειας στα κείμενα της «διαβούλευσης» δεν επιτρέπει να πάρουμε θέση ακόμη και σε ορισμένα σημεία των οποίων θα μπορούσαν να συζητηθούν οι λεπτομέρειες μια που ακουμπάνε ορισμένα κεντρικά προβλήματα του Πανεπιστημίου σήμερα. Πρόκειται για εκείνα τα σημεία τα οποία θίγουν βασικά ζητήματα διοίκησης και αξιολόγησης, τα οποία ενόσω εδώ και καιρό «η πανεπιστημιακή κοινότητα»⁵ γνωρίζει πολύ καλά πως υφίστανται –και όταν ακόμη δεν επιθυμεί να το ομολογήσει δημοσίως. Διάλογος δεν σημαίνει αναγκαστικά και αποδοχή, ιδιαίτερα όταν στην εφαρμογή υπάρχουν πολλές δυνατότητες από λίαν αρνητικές μέχρι και θετικές. Ο διάλογος δεν μπορεί παρά να είναι πάντα ευκαίριος και η άρνησή του εύκολα παρεξηγήσιμη, όταν μάλιστα δεν έχει κατατεθεί εναλλακτική πρόταση. Καταγγελτικά ψηφίσματα από ορισμένες διοικήσεις και πρυτανικές αρχές όταν μάλιστα είναι βαθύτατα συνυπεύθυνες για συναλλαγές με παρατάξεις, για φαυλότητα, νεποτισμό, για συγκαλύψεις και κακοδιαχείριση, ηχούν άσφαιρα και επιφανειακά, διόλου πειστικά. Μια εκ του σύνεγγυς ανάγνωση των προτάσεων του Υπουργείου θα μας οδηγούσε εύκολα στο συμπέρασμα πως πρόκειται για ένα κείμενο καθεαυτό φτωχό, εξαιρετικά προβληματικό.

Το κείμενο χαρακτηρίζεται από κομπορρημοσύνη, εκσυγχρονιστική μεγαλοστομία, συνδυαστικά όμως με έναν φαινομενικά αντι-επαρχιώτικο, στην ουσία επαρχιωτικότερο στενά τεχνοκρατικό και οικονομίστικο λόγο. Ένας λόγος που στερείται μιας ευρύτερης πολιτισμικής καλλιέργειας (το πλέον ανησυχητικό χαρακτηριστικό του). Αποτυπώνεται με μια ορολογική ομοβροντία η οποία προδίδει την κενότητα. Δεν θα οδηγηθώ σε μια λεπτομερειακή ανάλυση λόγου. Θα παραθέσω παρατακτικά μόνο την συστοιχία όρων που εμφανίζονται με την μεγαλύτερη συχνότητα και πυκνότητα αποτυπώνοντας τον τρόπο σκέψης που εκπέμπει το κείμενο για να μπορέσει να συναγάγει κανείς από μόνος του τα συμπεράσματά του: «Νέο», «καινοτομία» και τα παράγωγα τους, «νέα γνώση αιχμής», «κοινωνία-οικονομία της γνώσης» ή εναλλάξ «της πληροφορίας»,⁶ «ποιότητα» (και οι δείκτες της), «αριστεία», «ανταγωνιστικότητα» και οι παράγωγοι ή συγγενικοί όροι: «αυτοτέλεια», «αυτονομία» και άλλοι όροι με πρώτο συνθετικό «αυτο-»⁷.

Οι ως άνω ορολογικές οικογένειες πλαισιώνονται με μία ηθική προσταγή «πρέπει» με επικουρική χρήση των όρων, «απαιτείται», «οφειλόμενο» σποράδην και μόνο διακοσμητικά η χρήση, των όρων «κριτική σκέψη», «διεπιστημονικότητα», «διαπολιτισμικότητα», «ακαδημαϊκή ελευθερία»⁸

Το «Πανεπιστήμιο» υποκαθίσταται και εκφυλίζεται σε σκέτο «Ίδρυμα». Θα μπορούσε άνετα να ισχυριστεί κανείς πως η ίδια η χρήση όρων όπως «πανεπιστήμιο», και διευκολύνεται η διαχείρισή τους ως επιχειρήσεις (ένα «σχιζοειδές» πανεπιστήμιο όπως έχει χαρακτηριστεί).

Η συστοιχία αυτή όρων έχει τους ταυτόσημους της στην διεθνή ορολογία εδώ και δεκαετίες την οποία και «ξεπατικώνει». Η λογική που διέπει αυτή την ορολογία έχει κριτικά αναλυθεί σε βάθος αλλά δεν φαίνεται να έχει συγκινήσει κανένα κυβερνητικό να λάβει υπ' όψη του την βιωμένη πανεπιστημιακή εμπειρία στην Ευρώπη.⁹

Στην ως άνω συστοιχία όρων εκδηλώνεται ένα crescendo στην χρήση και κατάχρησή της. Διατυπώνονται επομένως όλα αυτά ενόσω γνωρίζουν πως δεν θα υπάρχει έστω και ένας πανεπιστημιακός, ένας φοιτητής και η κοινωνία στο σύνολο της που να μην ενδιαφέρεται για το «νέον», το «καινοτόμο», και μια «κοινωνία» ή «οικονομία» που να θεμελιώνονται στην «γνώση», την «ποιότητα». Το κείμενο της διαβούλευσης είναι διάσπικτο από τους ως άνω όρους ων ουκ έστι αριθμός (∞). «*Brave NEW World...*»

Σαν προέκταση της συλλογιστικής αυτής έπονται θεσμικές προτάσεις. Καταμέτρησα δέκα (10) «νέους» θεσμούς από κοινού με τους μετονομαζόμενους (ως προς την ονομασία τους και μόνο) υπαρκτούς –που όμως αυγατίζουν στην επικράτεια καθόσον μερικοί εξ αυτών πολλαπλασιαστικά προαναγγέλλονται σε κάθε τοπικό και περιφερειακό θεσμό (για κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα και για κάθε περιφέρεια).¹⁰ Κάποτε η παράκαμψη των προβλημάτων γινόταν διά των «επιτροπών», σήμερα με «θεσμούς» ή «υπηρεσίες» που άλλωστε έχουν κατακλύσει το Δημόσιο, συχνά αντικαθιστώντας λεκτικά και μόνο υπαρκτούς θεσμούς. Αναδύεται ένα κυριολεκτικά ορουελιανό περιβάλλον: στο όνομα πάντα της αυτοδιοίκησης μοιάζει να γίνεται ακόμη πιο ισχυρός ο μόνιμα υπαρκτότατος κρατικός εναγκαλισμός μέσα από έναν θεσμικό λαβύρινθο. Στο επίπεδο των ΑΕΙ λειτουργούν «Συμβούλια Ίδρυμάτων» στελεχωμένα με «σημαντικές προσωπικότητες που έχουν διακριθεί σε διάφορους τομείς της επιστήμης, των γραμμάτων, των τεχνών και της ευρύτερης κοινωνίας». Εδώ χωράει κάθε νοητή σύνθεση από την ουσιαστικά δημοκρατική φωτισμένη ηγεσία, περνώντας στην πεφωτισμένη δεσποτεία και φτάνοντας σε λαϊκιστικού τύπου διορισμούς ικανοποιώντας ποικίλες πελατείες.

Η επικοινωνία, η «διαβούλευση» με βάση τέτοιες προτάσεις δυσχεραίνεται στο έπακρο. Υπάρχει όμως πίσω από τις γραμμές όταν δεν είναι ρητά διατυπωμένο το ένα και μοναδικό «διακύβευμα»: περικοπές, δραστικές περικοπές, εξοικονόμηση πόρων, συχνότατα αναγκαίων (την ίδια στιγμή που πολλαπλάσιοι πόροι και επενδύσεις θα χρειάζονται). Όχι μόνον κατανοούμε αλλά και επικροτούμε την ανάγκη περικοπής στις παντοειδείς σπατάλες. Αλλά δεν προκύπτει έγνοια, πραγματικό ενδιαφέρον για την παιδευ-

τική διαδικασία, την πολιτισμική λειτουργία εν τέλει του Πανεπιστημίου. Αρκεί να σημειωθεί, πως η βιβλιοθήκη, από κοινού με το όλο και σημαντικότερο ηλεκτρονικό –ψηφιακό υπόβαθρο της– δηλαδή ο κεντρικός άξονας κάθε Πανεπιστημίου αναφέρεται αποκλειστικά και γενικόλογα σε ένα και μόνο σημείο, *en passant*.¹¹

Η όλη συλλογιστική την οποία μπορεί να ανασύρει κανείς από το «κείμενο διαβούλευσης» θα μπορούσε να είναι πως για το Υπουργείο οι εκπαιδευτικές και ειδικότερα οι πανεπιστημιακές θεματικές είναι προβλήματα που επιλύονται αποκλειστικά μέσα από διοικητικές αποφάσεις¹² και όχι με ένα ευρύτερο οπλοστάσιο μέτρων στο πλαίσιο του οποίου, να χρειάζεται μια διαφορετική σύλληψη της διοίκησης. Το Υπουργείο κινείται ως εάν να μην γνωρίζει τον κρίσιμο συμπλεκτικό σύνδεσμο «ΚΑΙ».

Θα ήθελα όμως να σταθώ διεξοδικότερα στην αίσθηση ενός εντονότατου επαρχιωτισμού όπου η επαφή με τα διεθνή είναι επιφανειακά, στενά διοικητικό-λογιστική (το κυρίαρχο ρεύμα του πανοικονομισμού ή του ακαδημαϊκού καπιταλισμού)¹³ χωρίς τον κοσμοπολιτισμό του διαλόγου όπως διεξάγεται με αύξουσα ένταση στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

II. Το ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο επιρροών για το Πανεπιστήμιο

Τα κείμενα του Υπουργείου ομιλούν γενικά και αφηρημένα για «διεθνή πρακτική» όπως και αλλού «*ευρύτατων συνεργασιών με υπουργούς πολιτικά και διοικητικά στελέχη χωρών της ΕΕ που έχουν πραγματοποιήσει μεγάλες αλλαγές, καθώς και με διεθνείς οργανισμούς.*» Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η σημερινή κυβέρνηση προχωράει με πυξίδα την κυρίαρχη στενά οικονομίστικη λογική που χρησιμοποιείται και νομιμοποιητικά. Αλλού, πάλι μας επισημαίνεται πως «*το κείμενο διαβούλευσης είναι αποτέλεσμα συστηματικής μελέτης της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας.*» Βάσει αυτών θα γίνουν οι αλλαγές στα εδώ θεσμικά, χωρίς όμως να έχουν μελετηθεί σε βάθος και εύρος οι κριτικές αναλύσεις που έχουν διατυπωθεί. Επειδή εκτός από τους παράγοντες του Υπουργείου και *αγγλικά γνωρίζουμε...* μπορούμε να ισχυριστούμε πως πρόκειται για μονομερή, μονοκατευθυντήρια επιλεκτική χρήση που εκπέμπουν συγκεκριμένα ερευνητικά κέντρα και journals με αντικείμενο τα ΑΕΙ (Higher Education). Προφανώς είτε δεν γνωρίζουν πως υπάρχουν και άλλες ερευνητικές ομάδες, βιβλία και περιοδικά, είτε τα γνωρίζουν αλλά δεν τους είναι αρεστοί οι προσανατολισμοί τους, όπερ και το πλέον πιθανό. Εν ολίγοις, ενώ θα ήταν ευκαιρία για την Ελλάδα έχοντας καθυστερήσει σε ουσιώδεις μεταρρυθμίσεις να λάβει υπόψη της την όλη εμπειρία και την κριτική της στέκεται σε ευρωπαϊκές επιλογές που δρομολογήθηκαν προ εικοσαετίας (και αμερικανικές προ πεντηκονταετίας). Αυτές τις διαφορετικές κριτικές προσεγγίσεις της ευρωπαϊκής εμπειρίας που απο-

σιωπά το Υπουργείο αποπειράται να παρουσιάσει αυτό το μέρος.

Η ανάλυση που έπεται στηρίζεται σε συλλογές και επισκοπήσεις μελετών για το Πανεπιστήμιο (κυρίως στην Ευρώπη).¹⁴ Κάθε εποχή σφραγίζεται από κυρίαρχα ρεύματα ιδεών. Το αυτό ισχύει για τις αντιλήψεις, τις ιδέες για το Πανεπιστήμιο.¹⁵ Άλλωστε ο όρος Πανεπιστήμιο –μετάφραση από το UNIVERSITAS– καλύπτει μέσα στην χιλιετία της ύπαρξής του εντελώς διαφορετικές καταστάσεις. Άλλο το Μεσαιωνικό-Αναγεννησιακό Πανεπιστήμιο (με τις τρεις κατευθύνσεις του: Ιατρική (θεραπεία του σώματος), Θεολογία (θεραπεία της ψυχής), νομική (θεραπεία της Πολιτείας), άλλο το Πανεπιστήμιο του Διαφωτισμού (το οποίο όλοι επικαλούνται ακόμη και σήμερα συνδυαστικά με τον ορθολογισμό χωρίς να αναλογίζονται το διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο) άλλο πάλι εκείνο της Βιομηχανικής Επανάστασης του 19ου αιώνα, από το Πανεπιστήμιο του Μεσοπολέμου άλλο το μεταπολεμικό νεωτερικό μαζικό πανεπιστήμιο με την έντονη αμερικανική επίδραση από το σημερινό Μετα-Μοντέρνο, Μετα-εθνικό, μητροπολιτικό Πανεπιστήμιο με μαζικές ροές ανθρώπων (μετανάστες, πρόσφυγες, τουρίστες), πληροφοριών (ηλεκτρονικές δικτυώσεις, νέες ψηφιακά προσδιοριζόμενες κοινότητες και ταυτότητες): ένα Πανεπιστήμιο το οποίο στο πλαίσιο της οικονομικής ύφεσης και κρίσης γίνεται όλο και πιο στενά χρησιμοθηρικό. Εμείς, λοιπόν, για ποιο Πανεπιστήμιο ενδιαφερόμαστε, ποια Ιδέα του Πανεπιστημίου υπερασπιζόμαστε;

Μερικοί σηματοδότες λοιπόν, ως προς το που μοιάζουν να πηγαίνουν τα πανεπιστημιακά πράγματα στην Ευρώπη (και όλο και περισσότερο στην Ελλάδα). Ποια είναι, λοιπόν η νέα ορολογία, η *lingua nova* που αναδύεται η οποία αντανακλά με τις όποιες αυτονόητες διαθλάσεις και τα πράγματα;

Τα όσα εκφράζει το σχέδιο διαβούλευσης δεν εμφανίζονται αιφνιδιαστικά. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται το σχέδιο της Ν.Δ. Στο θεωρητικό επίπεδο των Οικονομικών της Εκπαίδευσης, διαμορφώνεται η αντίληψη περί Ανθρωπίνου Κεφαλαίου η οποία πρακτικά συνδέει την εκπαιδευτική διαδικασία με την απόδοση της (*rates of return*). Κριτήρια βιωσιμότητας Τμημάτων, Τομέων και Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων γίνονται η αποδοτικότητά τους. Οι αποδοχές κατά βαθμίδα των αποφοίτων κάθε σχολής και τμήματος γίνεται ένα από τα κριτήρια για την δημόσια κρατική επιδότησή τους.¹⁶

Σήμερα με τα ως άνω κριτήρια αποδοτικότητας, η έμφαση παραμένει αλλά αντιμετωπίζεται συνδυαστικά με υπερενισχυμένο τον πανεπιστημιακό συγκεντρωτισμό γύρω από το πρόσωπο του διορισμένου manager. Ομού με τον εκλεγμένο πρύτανη αυτό είναι το νέο δίδυμο ισχύος με διαφοροποιούμενη δοσολογία αλλά κατά κανόνα με περαιτέρω περιθωριοποίηση όλων των άλλων φορέων διδασκαλίας και έρευνας. Η πίστη, η εμπιστοσύνη περιορίζεται όλο και περισσότερο από τον διδάσκοντα καθηγητή και ερευνητή (ως

προς τα διοικητικά και οικονομικά καθήκοντα, θα έλεγα, συχνά δικαίως) και ανατίθεται σε διαχειριστές που προσδιορίζουν πλέον τους κανόνες του παιχνιδιού.

Αναφερθήκαμε με αφορμή την συναφή ορολογία του Μνημονίου για τα Πανεπιστήμια στο λεξιλόγιο και την ρητορική της εκμάγευσης –λόγος και ανάλυση «εκ των άνω», που αντανακλά και κάποια ρεύματα από «τα κάτω» (όσο δύσκολες ή/και απαγορευτικές είναι αυτές οι διχοτομικές διαφοροποιήσεις) κάποιων δραστήριων μειοψηφιών. Η γνώση βέβαια δεν είναι κακό να τεκμηριώνει την χρησιμότητά της.¹⁷ Επομένως δεν είναι διόλου νέα ιδέα. Αλλά σήμερα όταν χρησιμοποιείται δεν νοείται αυτό με την ρητορική περί «Κοινωνίας της Γνώσης» αλλά το Πανεπιστήμιο ως επιχείρηση που παράγει γνώση χρηστική και αποδοτική με στενά οικονομικά κριτήρια όπως έχει πειστικά καταδείξει ο Henry Etzkowitz.¹⁸ Η ιδέα προέρχεται από την Αμερική και μετακενώνεται στην Αγγλία, την Ολλανδία και ευρύτερα και παπαγαλίζεται όπως στο κείμενο διαβούλευσης.¹⁹

Όλες οι αντιλήψεις και πολιτικές πρακτικές οι οποίες απορρέουν από μια συγκεκριμένη ανάγνωση της θεωρίας του Ανθρωπίνου Κεφαλαίου σήμερα βρίσκονται σε πλήρη ενεργοποίηση και ανάπτυξη.²⁰ Στην νέα αυτή αγορά που διαμορφώνεται, ορισμένες επιστήμες (ή μάλλον ορισμένα γνωστικά αντικείμενα) παραμένουν στα διαχρονικά υψηλά επίπεδα τους (επαγγελματικές σχολές: νομικές, ιατρικές, πολυτεχνικές). Άλλες ανεβαίνουν στο χρηματιστήριο ακαδημαϊκών αξιών (οικονομία, διοίκηση επιχειρήσεων-management, πληροφορική, sports, ψυχολογία, ΜΜΕ, δημόσιες σχέσεις, μόδα κ.ά.) σε άλλα πεδία σπουδών κατρακυλούν οι μετοχές τους (φιλοσοφία, ιστορία, κοινωνική θεωρία, πολιτική επιστήμη, κοινωνική ανθρωπολογία, θεατρολογία)²¹ ή μειώνονται αντί να ενισχύονται ως ποσοστό μαθημάτων στο πλαίσιο επαγγελματικών σχολών. Στις τελευταίες παρατηρείται περιορισμός μαθημάτων όπως ιστορία, κοινωνιολογία και φιλοσοφία του δικαίου. Διαμορφώνονται νέες ανισότητες κύρους μεταξύ πειθαρχιών και επιστημών. Για όλα αυτά δεν έχει τίποτε να μας πει το κείμενο διαβούλευσης παρά την εξέταση που επικαλείται της διεθνούς βιβλιογραφίας («δεν βλέπω, δεν ακούω, άρα δεν ξέρω και δεν λέω τίποτε κακό»).

Αναφερθήκαμε σε αυτονομία, αυτοτέλεια. Το ουσιώδες ερώτημα που έχει τεθεί είναι σε όφελος ποίων. Γιατί εάν ήταν από την σκοπιά των ερευνητών εκλαμβάνεται από την πολιτική τάξη ως αντίδραση για να υπερασπιστούν τον «χρυσελεφάντινο πύργο» τους.

Ένας κεντρικός όρος ο οποίος έχει ανακυκλωθεί και χρησιμοποιείται με μέγιστη συχνότητα και πυκνότητα είναι «μεταρρύθμιση». Και αυτός κακοποιείται βάνουσα, ευτελίζεται με το παραμικρό: «Αέναη Μεταρρύθμιση» συνεχής αναδιοργάνωση. Αλλά από την σκοπιά ποίων και πάλι; Την απάντηση θα την δώσει ο Chris Lorenz, καθηγητής Ιστο-

ρίας των Ιδεών και των Νοοτροπιών στην Ολλανδία. Τι μας λείπει λοιπόν; Πριν τελειώσει η μία μεταρρύθμιση έρχεται η επόμενη. Κριτήριο οι επιταγές συνεχούς προσαρμογής στις ανάγκες της οικονομίας, της απασχόλησης. «Η μόδα» όχι μόνο κυριολεκτικά, όπως διάβασα πρόσφατα στον αγγλικό ημερήσιο τύπο αντικαθιστά «την ιστορία της τέχνης» αλλά και μεταφορικά: ό,τι είναι μόδα βαραίνει στην ορολογία και την ερευνητική πράξη της κάθε επιστήμης αρκεί να αποδίδει άμεσα οφέλη.

Επιπροσθέτως η πρακτική εφαρμογή των ως άνω αντιλήψεων οδηγούν όχι μόνο στην δραστική συρρίκνωση, συγχώνευση αλλά και στην ακραία όξυνση των δομικών ανισοτήτων (και όχι αναγκαστικά της διεθνούς παρουσίας τους σε συναφείς κατατάξεις) ανάμεσα στα εναπομείναντα ιδρύματα. Η αναγγελλόμενη νέα «διαχειριστική επανάσταση» κατ'ουσίαν μια «διαχειριστική αποικιοποίηση» της Ανώτερης Εκπαίδευσης, θα πει εύγλωττα για την Γαλλία –και όχι μόνο– ο Christophe Charles (καθηγητής στην Ecole Normale Supérieure).²²

Επομένως όλα τα ως άνω συνιστούν τα μόνα και αποκλειστικά κριτήρια χρηματοδότησης των ΑΕΙ από το κράτος. Άλλωστε τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αντιμετωπίζονται ως συστατικά στοιχεία του δημόσιου τομέα και της αναδόμησης (ή /και από-δόμησης) του· βλέπε τις δραστικές περικοπές που αποτελούν την τελική κινούσα δύναμη σε περίοδο οξύτατης οικονομικής κρίσης. Σε συνάρθρωση με τις ως άνω στοχεύσεις ένας ανταγωνιστικός αγώνας δρόμου οδηγεί σε ζητήματα όπως «εύρεση κονδυλίων, και κατοχύρωση χορηγών». Για να επιτευχθούν τα ως άνω συστήνονται σε κάθε χώρα επιτροπές ειδικών –experts– (κατά κανόνα ανωνύμων αλλά πολύ σίγουρων για τον εαυτό τους).²³

Συναφής όρος είναι η «Λίστα της Σαγκάη». Ηχεί ως λίστα προγραφών στην κατάταξη για όσα Πανεπιστήμια βρίσκονται χαμηλά ή μένουν απέξω· όρος που έχει μπει ορμητικά και αιφνιδιαστικά στο τρέχον λεξιλόγιο μας. Ταξινομεί και ιεραρχεί παγκοσμίως το σύνολο των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων· συνιστά οδηγό επιλογής για τους φοιτητές· οδηγό ο οποίος συνάμα προκαλεί την ανατριχίλα σε όσους επιθυμούν να σκέπτονται ακόμη με ακαδημαϊκά κριτήρια.²⁴ Στην Λίστα αυτή προπορεύονται δεκάδες αγγλοσαξονικά Πανεπιστήμια κυρίως αμερικανικά, έχοντας ως αρχικό εκ των προτέρων δεδομένο «ατού» την ίδια την αγγλική γλώσσα – ως την παγκοσμιοποιημένη *lingua franca*. Σε όλες τις κατατάξεις μόνιμα πρώτο των πρώτων βρίσκεται το Harvard.²⁵ Στην ΕΕ η διακήρυξη της Bologna φυσικά και εντάσσεται σε αυτό το κλίμα με κύριο στόχο την διεθνή ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων μέσα από την διαμόρφωση ενός «Ενιαίου Χώρου Ανώτερης Εκπαίδευσης», όπως λέγεται, στην ΕΕ: επαναδιοργάνωση μαθημάτων, προγραμμάτων και θεσμών, ο λεγόμενος «εξωτερικός έλεγχος ποιότητας».²⁶ Η διαδικασία της Bologna, αν και αποτυπώνει τα προαναφερθέντα κυρίαρχα ρεύματα της εποχής, κακώς

στην χώρα μας απορρίπτεται από ορισμένους στο σύνολό της. Όλο το ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς μονάδων, κινητικότητας φοιτητών και διδασκόντων (προγράμματα Erasmus) με βάση την εμπειρία μας σε πολλά τμήματα λειτούργησε ανεπιφύλακτα λίαν ευεργετικά.

Εάν επιθυμεί να δει κανείς τι μέλει γενέσθαι στην Ευρώπη αξίζει να σταθεί στην εμπειρία της Ολλανδίας μας λείπει στις διεισδυτικές μελέτες του ο Chris Lorenz.²⁷ Βαραίνει καθόσον σήμερα φαίνεται πως ολλανδικά ερευνητικά ινστιτούτα κανοναρχούν τις επιλογές της ΕΕ συμμετέχοντας αποφασιστικά και στην Επιτροπή. Θα σταθώ μόνο σε ορισμένες επισημάνσεις του ως προς το πιο μέλλον μας επιφυλάσσεται. Στην Ολλανδία, λοιπόν, όλα τα Δημόσια Πανεπιστήμια θα ιδιωτικοποιηθούν με τον άλφα ή βήτα τρόπο, ενώ θα συνεχίσουν να επιδοτούνται με τα γνωστά επιχειρηματικά κριτήρια και από το κράτος. Θα αποκαλούνται δημόσια χωρίς όμως να λογοδοτούν στην Βουλή και την κυβέρνηση αλλά στην αγορά, σε διοικητικά συμβούλια (Board of Trustees). Από την δεκαετία του 1980 έχουν ξεκινήσει οι συγχωνεύσεις τμημάτων, σχολών και Πανεπιστημίων. Ο νέος νόμος στην Ολλανδία που διέπει αυτές τις διεργασίες ενώ τα διατηρεί στην επικράτεια του δημοσίου τα εξαναγκάζει να υπακούουν σε καθαρά ιδιωτικά κριτήρια διοίκησης και «παραγωγής». Ακόμη πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό για το νέο κλίμα που διαμορφώνεται οι φοιτητές έχουν αρχίσει να «αγοράζουν» πλέον σε διαφορετικές τιμές τα Πανεπιστήμια στα οποία σπουδάζουν (σε συνάρτηση με την κατάταξή τους), τα τμήματα και τους τομείς (με βάση την κατά γνωστικό πεδίο ιεράρχηση τους) αλλά ακόμη θα «αγοράζονται» ακόμη και οι διδακτικές υπηρεσίες των καθηγητών βάσει του νόμου της αγοράς και της ζήτησης, δηλαδή τα δίδακτρα κυμαίνονται από καθηγητή σε καθηγητή. Για παράδειγμα μαθήματα οικονομικής διαχείρισης, ιατρικής, μηχανικών με μεγάλη ζήτηση απαιτούν πολύ υψηλότερα δίδακτρα απ' ό,τι μαθήματα πολιτικής φιλοσοφίας, ιστορίας των ιδεών, κ.ά. με ολίγους φοιτητές και κυρίως χωρίς επενδυτική προοπτική.²⁸ Μοιάζει ως εάν η λογική και τα αντανεκλαστικά της αγοράς να έχουν διαβρώσει το κοινωνικό σώμα.²⁹

Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται οι επισημάνσεις για τις ΗΠΑ και την Βρετανία του Stanley Fish.³⁰ «'Επένδυση' είναι η ορθή λέξη γιατί το κόστος των μαθημάτων τα οποία θα βρίσκονται σε τελική ανάλυση σε ευθεία συνάρτηση με τις πιθανότητες χρηματικής επιβράβευσης. «*Το 'σημείο εμπορευσιμότητας' ενός μαθήματος αποτελεί το σημείο-κλειδί ('key selling point')· μεταφράζεται 'σε βελτιωμένη απασχολησιμότητα' και οι φοιτητές καλούνται να πληρώσουν 'υψηλότερες τιμές'.*»

Συμπληρωματικά, η επικρατούσα συλλογιστική και ορολογία δεν μοιάζει να ενδιαφέρεται για τις ανισότητες τις οποίες, άλλωστε, δεν καταργεί, ούτε απλώς τις μετατοπίζει αλλά τις οξύνει.

Μια που ως κεντρικό πρόβλημα σήμερα αναδύεται η διοίκηση των πανεπιστημίων θα αναφερθώ, κλείνοντας το δεύτερο μέρος του άρθρου με επισκόπηση της πιο πρόσφατης βιβλιογραφίας επί του θέματος. Δημοσιεύεται στο τεύχος Ιανουαρίου 2011 της επιθεώρησης *The New York Review of Books*, «The Grim Threat to British Universities» του Simon Head, καθηγητή κοινωνιολογίας.³¹ Τα βιβλία που επισκοπεί διερευνούν τις επακριβείς πηγές από τις οποίες ξεπήδησε το managerial πάθος για τα Πανεπιστήμια. Προέρχονται από Αμερικανικές Σχολές Διοίκησης Επιχειρήσεων με κυρίαρχες αρχικές πηγές το MIT και την Harvard Business School και από συμβουλευτικά γραφεία (consulting firms). Είναι συχνά ενσωματωμένες σε συστήματα εντατικής διοίκησης (intensive management systems) που χρησιμοποιούν πληροφορική τεχνολογία την οποία εμπορεύονται εταιρείες όπως οι IBM, Oracle, SAP.³² Πωλούνται μετά σε πελάτες όπως στην κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και τις γραφειοκρατίες του, όπως τα Πανεπιστήμια. Η επιθεώρηση *Harvard Business Review* για τα 75 της χρόνια έκρινε πως η συμβουλευτική εταιρεία «Balanced Scorecard» (BSC) ήταν πολύ συγκεκριμένα εκείνη που άσκησε την μεγαλύτερη επιρροή σε διοικητικές έννοιες. Η μεθοδολογία της αποσκοπούσε στο να στήσει, να στοχοθετήσει και να εκτιμήσει «Δείκτες-Κλειδιά Επίδοσης» ή Αποδοτικότητα (Key Performance Indicators (KPIs)).³³ Οι δείκτες αυτοί επίδοσης είχαν επινοηθεί στην εποχή των δικτυωμένων υπολογιστικών συστημάτων για να υπολογίζονται σε τετραμηνιαία βάση η αποδοτικότητα επιχειρήσεων: ακαθάριστο εισόδημα, καθαρά κέρδη, επενδυτική απόδοση. «Δείκτες-Κλειδιά Καινοτομίας και εκμάθησης» εισάγονται στην ακαδημαϊκή ζωή. «Είναι αυτοί [οι δείκτες] που αποξήραναν ή/και κατέστρεψαν την πανεπιστημιακή ζωή για τα τελευταία 20 χρόνια», θα εκτιμήσει ο Simon Head.³⁴ Θα ενσωματώσει ενδεικτικό παράθεμα του John Allen, καθηγητή βιοχημείας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου ως προς το πώς είχε να εκμάθει ένα νέο και περίεργο-καινοφανές λεξιλόγιο: «δείκτες επίδοσης», «μετρική», «metrics», «δείκτες υπόληψης» (indicators of esteem), «μονάδες αξιολόγησης» (units of assessment), «επίδραση» (impact), «παράγοντες επίδρασης» και μάλιστα, ιδιαίτερα στον επιχειρηματικό τομέα («impact factors»). Στους «δείκτες υπόληψης» μπορούσε να καταγράψει μετάλλια, τιμητικές διακρίσεις και βραβεία.³⁵ Ακόμη συνυπολογίζονταν η συνολική αξία ερευνητικών κονδυλίων που προσήλκυσε ο κάθε πανεπιστημιακός, ο αριθμός των εγγεγραμμένων μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών φοιτητών, ο όγκος και η ποιότητα των «υποβληθεισών μονάδων ερευνητικής παραγωγής».³⁶ Λογική απόληξη αυτής της συλλογιστικής: εφόσον αυτές οι επιδράσεις της ακαδημαϊκής έρευνας συμβαίνουν εκτός πανεπιστημιακο-ερευνητικού πλαισίου, οι επιτροπές που εκτιμούν την επίδραση της έρευνας οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν ένα μεγάλο ποσοστό των τελικών χρηστών της έρευνας: επιχειρήσεις, δημόσιες επιχειρήσεις,

προγραμματιστές και εκτελεστές πολιτικής (policy makers) και όχι μόνο πανεπιστημιακούς που θα σχολιάζουν ο ένας τον άλλον.³⁷ Στην περίπτωση ιατρικών, φαρμακευτικών, βιοχημικών πανεπιστημιακών τμημάτων και ερευνητικών ιδρυμάτων, η φαρμακευτική βιομηχανία ως «τελικός χρήστης» των αποτελεσμάτων της έρευνας οδήγησε και οδηγεί σε ασφυκτικό έλεγχο και εξάρτηση από τις φαρμακευτικές εταιρείες. «Μπορεί να κατανοήσει κανείς τις ανησυχητικές αν όχι τρομακτικές προοπτικές εναγκαλισμού με μια βιομηχανία με μακρά επίδοση στην κατάχρηση της ακεραιότητας στην έρευνα και τον χρηματισμό ερευνητών».³⁸

Μπορεί να αντιληφθεί κανείς την προοπτική για τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές μιας τέτοιας θεώρησης όπου *Key Performance Indicators* θα ορίζουν τις τύχες μας. Ας σκεφτούμε τις προεκτάσεις της εφαρμογής μιας τέτοιας συλλογιστικής στην Κοινωνική Θεωρία, την Πολιτική Φιλοσοφία, τις Κλασικές Σπουδές, την Ιστορία, την Λογοτεχνία, τις Τέχνες, την Κοινωνική Ανθρωπολογία, την Φιλοσοφία ή/και την Κοινωνιολογία του Δικαίου σε Νομικές Σχολές, την Πολιτική Επιστήμη. «Ανταποδοτικά» θα σκεφθούν οι διαχειριστές της εξουσίας τι έχουν να προσφέρουν «η μελέτη της ετερότητας», η ποίηση, η ιστορία των ιδεών ή των νοοτροπιών, η κριτική ανάλυση των στερεοτύπων, ο Καντ ή ο Χέγκελ και ο Καρτέσιος; Οι αξίες όλες μεταφράζονται σε χρηματικά τιμολόγια. Δεν ενδιαφέρει το μη υπολογίσιμο, το μη απτό (διδασκτικό ή ερευνητικό αποτέλεσμα). Οι έννοιες των «θετικών εξωτερικότητων» και του «συνολικού κόστους συναλλαγής» (θεσμοί, κοινωνική συνοχή) τίθενται στο βιβλίο του D. North.

Ποιοι και πώς θα ορίζουν την αριστεία; Για όσους λοιπόν συγκινούνται με Harvard, Oxford, Cambridge κ.α. ας ακούσουν τι είχε να καταθέσει ο John Davis, κοινωνικός ανθρωπολόγος, πρώην Πρόεδρος του Κολλεγίου All Souls, της Οξφόρδης για αυτές τις διαδικασίες αξιολόγησης: «πρόκειται για τελετουργίες ρηχότητας γιατί απλούστατα δεν διεισδύουν στον πυρήνα.»³⁹ Αλλά, θα προσθέσει ο Head, «δεν μπορεί να περιμένει κανείς τίποτε καλύτερο από μια επιτροπή της οποίας οι ρίζες είναι στον κόσμο των επιχειρήσεων και η βαθμολόγηση της στον 'έλεγχο ποιότητας' είναι στην καλύτερη περίπτωση μέτρο δεξιότητων και όχι της [διακηρυσσόμενης] αριστείας...»⁴⁰ «Είναι μια 'μελαγχολική ιστορία' παράδοσης του πανεπιστημιακού συστήματος σε ιδιωτικές επιχειρήσεις: ξεκινάει από την εποχή της Θάτσερ που είχε βαθύτατη απέχθεια στους 'κρατικοδίαιτους...» Η απέχθεια ήταν αμοιβαία μια που οι πανεπιστημιακοί της Οξφόρδης με συντριπτική πλειοψηφία απέρριψαν το ενδεχόμενο η Θάτσερ να γίνει επίτιμος διδάκτωρ.⁴¹

III. Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα: παρωδίες & δυσφορίες ⁴²

Στο ερώτημα εάν υπάρχει μέλλον για το Πανεπιστήμιο η απάντηση έχει δοθεί από γκραφίτι στους τοίχους κεντρικού

Πανεπιστημίου των Αθηνών, την περίοδο των καταλήψεων: «Το Αύριο έχει ακυρωθεί». Στην περίπτωση πάντως που δεν έχει ακυρωθεί τότε μια που έχει παρελθόν, και παρόν γιατί να μην έχει μέλλον, ένα κάποιο μέλλον, εφόσον συμβαδίζει διαχρονικά στην μεγάλη διάρκεια με μετατοπιζόμενες μέσα στον χρόνο εννοιολογήσεις του σε συνάρτηση με τις ιστορικές και κοινωνικο-οικονομικές συντεταγμένες.

Το ερώτημα όμως αφορά το κατά πόσον το Πανεπιστήμιο έχει μέλλον έτσι όπως το γνωρίσαμε, όπως το βιώσαμε μέχρι σήμερα. Η απάντηση μακροπρόθεσμα στο μέλλον θα έλεγα με ασφάλεια ότι είναι ΟΧΙ. Το εγγύς μέλλον που επιφυλάσσεται για τα Πανεπιστήμια ήδη δεν μοιάζει να είναι καθόλου αυτό που γνωρίσαμε. Οι νεο-προσλαμβανόμενοι διδάσκοντες/ουσες, εκτός του ότι είναι σκοτεινές οι προοπτικές τους μια που δεν προβλέπουν παρά μόνον ελάχιστες νέες προσλήψεις, στο εξής δεν θα έχουν καν γνωρίσει το Πανεπιστήμιο ως είχε μέχρι σήμερα. Η ακαδημαϊκή ελευθερία όπως την γνωρίσαμε θα έχει σε μεγάλο βαθμό περιοριστεί ή θα έχει μεταφραστεί στην ελευθερία των managers να αποφασίζουν. Το κύριο που θα μετράει θα είναι η άμεση εμπορευσιμότητα των προσφερομένων γνωστικών αντικειμένων.

Τιτλοφορείται το μέρος αυτό «Πανεπιστημιακές Παρωδίες». Ως «παρωδία» συνήθως νοείται η σκωπτική, σατιρική μίμηση του ύφους, όπως αποτυπώνεται στον διάλογο περί ενός σοβαρού θέματος όπως είναι το Πανεπιστήμιο και των χαρακτήρων που υπεισέρχονται σε αυτόν τον διάλογο. Εδώ η παρωδία έγκειται στον υπερτονισμό των αδυναμιών του καθενός: *Ο Δον Κικώτης είναι παρωδία των ιπποτικών μυθιστορημάτων.*

Στα δικά μας συμφραζόμενα η παρωδία νοείται μεταφορικά. Η εξόφθαλμα ανεπιτυχής εκτέλεση ή αναπαραγωγή μιας διαδικασίας: εξετάσεις, εκλογές-παρωδία (όχι πραγματικές), διακωμώδηση, γελοιοποίηση, φτηνή απομίμηση. Ας τις παρουσιάσουμε παρατακτικά. Στην εκκίνηση: παρωδία Εισαγωγικών Εξετάσεων, Παρωδία Καταλήψεων (απειροελάχιστοι φοιτητές ξημεροβραδυάζονται διακόπτοντας για το Σαββατοκύριακο)· Παρωδία Απεργιών (μια που είναι επιδοτούμενες από το κράτος)· Παρωδία ενδο-πανεπιστημιακών εξετάσεων (70-90% των φοιτητών εμφανίζονται μόνον τότε, δύσκολος ο έλεγχος της αντιγραφής)· Παρωδία Αυτονομίας (δίκες πανεπιστημιακών ή/και πρυτανικών αρχών όπου δεν εμφανίζεται το ενάγον ίδρυμα)· Συχνά όχι πάντα παρωδία διοικητικών εκλογών (πρυτάνεις, κοσμήτορες πρόεδροι.)· Παρωδία παιδευτικής διαδικασίας (φοιτητικές δηλώσεις μαθημάτων- διανομή βιβλίων, φακέλων την ύστατη στιγμή ακόμη και μια-δυο εβδομάδες προ των εξετάσεων)· Παρωδία ασύλου (υπό μόνιμη κατάληψη αίθουσες πανεπιστημιακές όχι μόνο από κομματικές παρατάξεις αλλά και από ομάδες μικρές ακόμη και εξω-πανεπιστημιακών)· Ραψωδία-επικήδεια Ψαλμωδία για το Πανεπιστήμιο: όχι με την έννοια την λεξικογραφική της συ-

νεχούς και επίμονης γκρίνιας: πρόκειται όλο και πιο συχνά για βουβή έκφραση απόγνωσης

Παρωδοί: Κατά περίπτωση κυβερνήτες πολιτικοί, πρυτανικές αρχές, ΠΟΣΔΕΠ, διδάσκοντες/ουσες, και οι φοιτητές (σε αντίθεση με όσους τους αναβαθμίζουν σε πρώτιστο πρόβλημα, εκτιμώ πως είναι ο τελευταίος τροχός μια που όσα εξετέθησαν τα βλέπουν και τα ξέρουν όλα).

Είναι αναρίθμητα τα προβλήματα που θα μπορούσαμε να εκθέσουμε στις λεπτομέρειές τους.⁴³ Θα σταθούμε σε ορισμένα εκ των προβλημάτων αυτών που θεωρούμε κεντρικά και που συνδέονται με δομικές ανεπάρκειες και θεσμικές αγκυλώσεις. Εκτίθενται εδώ και ορισμένες συνεπαγόμενες συλλογικές πλάνες και ψευδαισθήσεις που αποτυπώνονται στις νοοτροπίες και συμπεριφορές που διέπουν διδάσκοντες και διδασκόμενους.⁴⁴

Δεν θα υπεισέλθουμε στις στενά πολιτικές εξαρτήσεις από την εκάστοτε κυβέρνηση και ειδικότερα τον εκάστοτε Υπουργό Παιδείας. Αυτές είναι δεδομένες από το γεγονός και μόνο που αποφασίζουν τον αριθμό των φοιτητών και τα συγκεκριμένα κριτήρια για την επιτυχία σε κάθε τμήμα αποφασίζουν ακόμη τον αριθμό των νέων θέσεων ΔΕΠ και την κατανομή τους.

(1) Επικρατεί, λοιπόν, μια μεγάλη σύγχυση δομών και θεσμών στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση η οποία έρχεται να προστεθεί στις διαστρεβλωτικές λειτουργίες των άλλων εκπαιδευτικών βαθμίδων υπενθυμίζοντας μόνο την διαστρέβλωση εκείνη που οδηγεί μέγιστο ποσοστό των φοιτητών να σπουδάζουν γνωστικά αντικείμενα άσχετα από τα πραγματικά τους ενδιαφέροντα εκτός από ορισμένες περιζήτητες σχολές –Αρχιτεκτονική, Νομική, Ιατρική, Πολυτεχνικές).

Η γενικευτική χρήση του όρου «πανεπιστήμιο» για όλες τις σχολές και κατευθύνσεις λειτουργεί παραπλανητικά.

(α) Η πρόταση διαβούλευσης του Υπουργείου έχει διατυπωθεί ως εάν να μην έχει συνείδηση των σημαντικών διαφορών από το ένα Πανεπιστήμιο στο άλλο, από την μια σχολή στην άλλη ή ακόμη και από το ένα τμήμα στο διπλανό του. Μιλάμε συχνά για «το Πανεπιστήμιο» και, όμως, η εμπειρία μας βάσει της οποίας κρίνουμε δεν ξεπερνά τα όρια του ενός Πανεπιστημίου που βιώνουμε, και μάλιστα της μιας σχολής όταν δεν ξεπερνά αποκλειστικά την στενή εμπειρία του ενός τμήματος, ενώ οι καταστάσεις στην πραγματικότητα ποικίλουν σφόδρα. Σημαντική και η διαφορά ανάμεσα στις σχολές ως προς την ταξική αναπαραγωγή.⁴⁵

(β) Το κυριότερο όμως είναι πως και όταν ακόμη εννοούμε το ένα και μοναδικό Πανεπιστήμιο ή και τμήμα συνδιαλεγόμαστε ως εάν στις ομοιότητες τους τα ΑΕΙ να διαμορφώνουν ένα ενιαίο συνεκτικό σύστημα. Αφαιρετικά σε αναλογία διδασκόντων/φοιτητών η Ελλάδα με 1/30 είναι η τελευταία στον ΟΟΣΑ –με μ.ο. 1/15 την Ιρλανδία και την Τουρκία με 1/16 και Σουηδία-Φινλανδία 1/9-1/12. Πρόκειται για οφθαλμαπάτη. Η ανομολόγητη πραγματικότητα που την γνωρίζουν φοιτητές, διοικητικοί και διδάσκοντες είναι

πως σήμερα στην Ελλάδα σε όλα τα ΑΕΙ και το καθένα ξεχωριστά σε διαφορετικούς βαθμούς συμβιώνουν δύο οριακές καταστάσεις.

Ας πάρουμε πρώτον ένα Πανεπιστήμιο εν λειτουργία και πλήρους απασχόλησης *-grosso modo-* και φυσικά με όλα του τα προβλήματα. Υπάρχουν δηλαδή φοιτητές που παρακολουθούν ενεργά τα μαθήματα, διδάσκοντες σταθερά παρόντες και εκπαιδευτικό-ερευνητικά διαποτισμένοι (σήμερα θέλω να πιστεύω πως για τα περισσότερα γνωστικά αντικείμενα υπάρχουν ένα ή δύο τμήματα επαρκώς υψηλών διεθνών προδιαγραφών από την σκοπιά του επιπέδου της διδασκαλίας και με σημαντικά ερευνητικά ή στοχαστικά αποτελέσματα. Το γενικευμένο πρόβλημα είναι η ανεπαρκής γραμματειακή υποστήριξη, η προβληματική διοίκηση και το πάντα ανεπαρκές υλικό υπόβαθρο). Μαζί με τα προβλήματα εδώ αναδύονται και οι προοπτικές. Από την μαγιά αυτή αναδεικνύονται φοιτητές (αρχικά και μέσα από τα προγράμματα κινητικότητας Erasmus στον ευρωπαϊκό χώρο) που στις μετέπειτα μεταπτυχιακές ή ερευνητικές τους ενασχολήσεις διακρίνονται διεθνώς και στα καλύτερα Πανεπιστήμια. Εάν θέλουμε να μιλάμε για προοπτικές οι προσδιοριστικοί παράγοντες που συμβάλλουν χρειάζεται να μελετηθούν (π.χ. σύστημα υποτροφιών με επιτροπές που θα εκμαιεύουν ή/και θα ενθαρρύνουν ό,τι καλύτερο).

(ii) Υπάρχει όμως κι ένα άλλο Πανεπιστήμιο με εντελώς διαφορετικά ή και αντιθετικά χαρακτηριστικά, που λειτουργεί παράλληλα και ταυτόχρονα με το πρώτο που ονομάζεται και αυτό Πανεπιστήμιο. Πρόκειται για ένα εξ αποστάσεως Πανεπιστήμιο. Υπάρχει μόνο ως εξεταστικό κέντρο, αναπαράγοντας την αποστειρωτική λειτουργία του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Στην διάρκεια των τριών εξεταστικών μηνών κάθε άλλη εκπαιδευτική λειτουργία παραλύει. Αυτές οι κατηγορίες νέων εξ αντικειμένου είναι κατ'επίφαση φοιτητές· πρόκειται για μια κυμαινόμενη *πλειοψηφία* φοιτητών⁴⁶ που ούτως ή άλλως δεν «πατάει» στο Πανεπιστήμιο (ανεξαρτήτως λόγων – συνηθισμένο αίτιο η παράλληλη η καθόλα σεβαστή εργασία). Σε αυτό το δεύτερο πανεπιστήμιο εντάσσονται και οι μερικής απασχόλησης, αλλά και άφαντοι καθηγητές. Πρόκειται για ένα υπαρκτό % –κυμαινόμενο από τμήμα σε τμήμα που λειτουργεί *by proxy* με έναν υποψήφιο διδάκτορα ή/και διδακτορούχο, ο οποίος με την σειρά του στηρίζεται σε μια υπόσχεση να εκλεγεί έχοντας δημιουργήσει τις αναγκαίες εξαρτήσεις για μια θέση.⁴⁷

(2) Ως παράγωγες/ή συμπληρωματικά ενισχυτικές της ως άνω πλάνης, σωρεία από πλάνες και ψευδαισθήσεις τείνουν να επικρατήσουν, για τις οποίες υπεύθυνα είναι τα ίδια τα Πανεπιστήμια και το κάθε τμήμα ξεχωριστά (και όχι το Υπουργείο):

(α) Μιλάμε για «Πρόγραμμα Σπουδών» δηλαδή την ραχοκοκαλιά της φοιτητικής διδασκαλίας –στην περίπτωση

ορισμένων τμημάτων (και του δικού μου) δηλαδή για ένα πλαίσιο εξατομικευμένων προγραμμάτων σπουδών. Με την απελευθέρωση, σε μεγάλο βαθμό, του προγράμματος σπουδών προσφέρεται πληθώρα κατ'επιλογήν μαθημάτων.⁴⁸ Ο φοιτητής διαμορφώνει το δικό του προσωπικό πρόγραμμα την δική του πορεία που αφορά όμως ένα μικρό ποσοστό των πραγματικά ενεργών φοιτητών –ας πούμε για τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές το 20-30%. Για το υπόλοιπο 60-70% το ψευδεπίγραφο κατ' ευφημισμών πρόγραμμα σπουδών μετατρέπεται σε κάτι Απλό: *Πρόγραμμα Εξεταστικό* και μόνο.

(β) Μιλάμε για «γνωστικά αντικείμενα» στο πρόγραμμα σπουδών διαρθρωμένα σύμφωνα με μία λογική «αναγκών» (σύνθετη έννοια) όταν συχνά (όχι πάντοτε) κατ' ουσίαν πρόκειται για πολλαπλές προσαρμογές στις κλίσεις, και ερευνητικές εξειδικεύσεις των διδασκόντων: Το *αντικείμενο* της γνώσης στην υπηρεσία του διδάσκοντος/ουσας και μάλιστα, κάτω από τον μανδύα της αυτοτελούς διδασκαλίας που είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη και ορθώς. Βεβαίως το πρόβλημα είναι σύνθετο και οι υπαρκτότατες ευεργετικές επιπτώσεις της έρευνας στην διδασκαλία χρειάζεται να αντισταθμιστούν κατά περίπτωση με τις παρενέργειες ενός ενδεχομένως ακατανόητου ή / και «άχρηστου» μαθήματος.

(γ) Μιλάμε για «ωρολόγιο πρόγραμμα» και ανακαλύπτουμε ωρολογιακές παραμορφώσεις: Δευτέρα, Παρασκευή: οι ώρες διδασκαλίας τείνουν προς το ελάχιστο, Τρίτη με Πέμπτη οκτώωρα συνεχή και μεσοβδόμαδα Τετάρτη (μέρα που κατά κανόνα στριμώχνονται γενικές συνελεύσεις τμημάτων, τομέων) δεκάωρα σχολικά για τους εν ενεργεία φοιτητές: μπορεί κανείς να αντιληφθεί την «απόδοση» (όσο και εάν επιθυμεί να αποφύγει κανείς μια τέτοια ορολογία) μιας τοιαύτης εκπαιδευτικής διαδικασίας.

(δ) Μιλάμε για «αξιολόγηση» φοιτητών, όταν δεν γνωρίζουμε τους τρόπους που εξετάζουν οι συνάδελφοι μας, την υφή των ερωτημάτων που τίθενται, τα κριτήρια βαθμολόγησης. Μια παραμορφωμένη καμπύλη βαθμολόγησης οδηγεί –αναφέρομαι στα κατ'επιλογήν μαθήματα– να συνωθούνται οι φοιτητές/τριες στους καθηγητές που δίνουν «τζάμπα» βαθμούς και να συμμετέχουν ελάχιστοι στα σεμινάρια όσων είναι απαιτητικοί, και δεν εννοώ τα «στραβόξυλα» που εκ συστήματος «κόβουν» μόνο όταν έχουν υποχρεωτικά μαθήματα (μπορεί να εμφανιστούν εγγεγραμμένοι μέχρι και 200 στο ένα μάθημα και 5-6 στο άλλο). Στην διαδικασία αυτή συμμετέχουν ενεργά οι φοιτητικές παρατάξεις τροχοδρομώντας τις επιλογές παρόντων και απόντων φοιτητών την ώρα της εγγραφής τους και της δήλωσης μαθημάτων.

(3) Στερεότυπα στηλιτεύουμε ή και καταγγέλλουμε (και καλά κάνουμε) σε χιλιάδες επιφυλλίδες (βασική ενασχόληση πολλών εξ ημών) τις πολιτικές και κομματικές ηγεσίες για την άσκηση λαϊκίστικης πολιτικής στα Πανεπιστή-

μία, και την άσκηση πρακτικών πατρωνίας, που φυσικά και ισχύουν, λειτουργώντας διαστρεβλωτικά. Ενδεικτικά αναφέρω παρατακτικά: οι αποφάσεις για κατανομή ΑΕΙ, ΤΕΙ και τμημάτων σε 35 πόλεις της Ελλάδος για ψηφοθηρικούς λόγους. Κάθε μικρή πόλη διεκδικεί και ένα Ανώτερο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Ξέρουμε πολύ καλά πως δεν πρόκειται για την υποτιθέμενη «μορφωσιολατρεία» των Ελλήνων.⁴⁹ Η οποία συνδέθηκε από τον 19ο αιώνα με την επαγγελματική απασχόληση στο Δημόσιο. Πρόκειται για την τοπική πίεση που ασκούν ξενοδόχοι, ιδιοκτήτες διαμερισμάτων, εστιάτορες κ.ά.⁵⁰ Αντίστοιχοι λόγοι ισχύουν για τις μετεγγραφές φοιτητών από επαρχιακά ΑΕΙ και πανεπιστήμια της αλλοδαπής.⁵¹ Υπάρχει και το ζήτημα της μη κατάργησης από τις κυβερνήσεις του καθεστώτος των αιωνίων φοιτητών.⁵²

Ενώσω ισχύουν όλα τα ως άνω και είναι πολύ σοβαρά διόλου δεν ελέγχουμε τις (εν τέλει κατά διαφορετικό τρόπο) εξίσου σοβαρές ενδο-πανεπιστημιακές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Βασική προϋπόθεση για να είμαστε πειστικοί στην κριτική και πολεμική που ασκούμε στην εκάστοτε κυβέρνηση και το Υπουργείο Παιδείας προέχει η αυστηρή-αυστηρότατη αυτοκριτική για τις δικές μας συμπεριφορές και πράξεις. Αλλιώς κινδυνεύουν τα πυρά να είναι εν μέρει άσφαιρα:

(α) Η αξιολόγηση ακαδημαϊκών μονάδων: τομείς, τμήματα, σχολές, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, μελών ΔΕΠ. Σημείο εκκίνησης η θεσμική αδυναμία να κινηθούν πρυτανικές αρχές και διοικήσεις όταν διαπιστώνονται προβλήματα εξωγενή. Αναφέρομαι στον συνεχή και στενό έλεγχο από παρέδρους.⁵³ Αυτές είναι οι εξωτερικές παράμετροι. Αλλά κατά διαφορετικό τρόπο εξ ίσου σημαντικές είναι οι ενδο-πανεπιστημιακές παράμετροι. Την εκλογή νέων μελών ΔΕΠ, και τα κριτήρια εξέλιξης των υπαρκτών με επιπτώσεις όχι μόνο εκπαιδευτικές, ερευνητικές και επιστημονικές αλλά και οικονομικές: μια που για όσους δεν το έχουν συνειδητοποιήσει πάνω από το 90% των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση απορροφάται από τα λίαν ανελαστικά κονδύλια για το μισθολόγιο μελών ΔΕΠ (και όχι μόνο στην Ελλάδα). Γνωρίζουμε πολύ καλά πόσες ελάχιστες οργανικές θέσεις διατίθενται (μεγάλο ποσοστό των διδασκόντων είναι συμβασιούχοι τώρα πια και απλήρωτοι). Δεν επιτρέπεται να μην γίνονται όλες οι εκλογές με ουσιαστικά κριτήρια και να γίνονται ενίοτε προσωπικά ή/και συντεχνιακά-παραταξιακά. Ακόμη σε εκλογές ή εξελίξεις μελών διδακτικού προσωπικού, στο επίκεντρο συχνά δεν είναι τα «γνωστικά αντικείμενα» όπως επιβάλλεται από το νόμο αλλά «τα γνωστικά υποκείμενα»⁵⁴ δηλαδή τα υπό κρίση πρόσωπα. Σε μικρές χώρες όπως η Ελλάδα χρειάζεται προσοχή εφόσον με μια μικρή δεξαμενή ελληνόγλωσσων ερευνητών σε αντιδιαστολή με την αχανή «αγορά» του αγγλοσαξονικού πανεπιστημιακού χώρου, χρειάζεται να εξετάζεται εκτός από

το γνωσιολογικό υπόβαθρο και το εν γένει ήθος του υποψηφίου (χωρίς να περιπίπτουμε σε ηθικισμούς ενίοτε προσηματικούς) μια που θα συνυπάρχει για χρόνια ή/και δεκαετίες σε μια κοινότητα. Με την έννοια αυτή τα παίγνια έχουν συχνά στηθεί εκ των προτέρων (στημένες εισηγητικές, στημένα εκλεκτορικά).⁵⁵ Το ζήτημα της αξιολόγησης είναι εξαιρετικά σοβαρό και πολυσύνθετο. Δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ενιαία για όλες τις επιστημονικές κατευθύνσεις. Εκτός από την εσωτερική ενδο-ακαδημαϊκή αξιολόγηση τίθεται το ζήτημα της εξωτερικής αξιολόγησης. Βαραίνει το πώς θα μεθοδευθεί ποιοι θα επιλέγουν, με πια κριτήρια. Αλλά η ύπαρξη εκθέσεων για την έκταση και την ποιότητα της ακαδημαϊκής παραγωγής ή δημιουργίας είναι συστατικό στοιχείο της δημόσιας λογοδοσίας και της νομιμοποίησης στην άσκηση κριτικής ως προς τις κρατικές λειτουργίες. Όσο αυτονόητη είναι μια λελογισμένη περιοδική διαδικασία αξιολόγησης τόσο διαλυτική είναι μια διαδικασία ατέρμονης αξιολόγησης όταν φετιχοποιείται⁵⁶ και γίνεται πανάκεια για κάθε πρόβλημα των ΑΕΙ και όταν ακόμη γνωρίζουμε τις σοβαρότατες ευθύνες της εκάστοτε κυβερνητικής λαϊκιστικής μικροπολιτικής.

Με την μη προκήρυξη νέων θέσεων και τώρα τις μεγάλες καθυστερήσεις στον διορισμό νεοεκλεγέντων στις θέσεις που χηρεύουν παρατηρούμε μια κατάσταση σταδιακής γήρανσης και μη ανανέωσης των μελών ΔΕΠ.⁵⁷ Για να μπορέσουμε να πείσουμε κυβερνήσεις, κόμματα και ευρύτερα την κοινωνία για τα υπαρκτότατα οικονομικά προβλήματα υλικής υποδομής, πρέπει πρώτιστα να πείσουμε ότι όσα διεκδικούμε συσχετίζονται με την διαφάνεια και τον έλεγχο στοχεύσεων και ιεραρχήσεων. Επομένως και εδώ η αυτοκριτική βαραίνει για την κάθε πανεπιστημιακή μονάδα. Ας προσέξουμε λίγο περισσότερο το οικονομικά της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η εκάστοτε κυβέρνηση κάθε χρόνο προβλέπει ένα συγκεκριμένο κονδύλι για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση (κατά κανόνα εκτιμώμενο χαμηλό συγκριτικά με τις άλλες χώρες της ΕΕ και σε σχέση με τις υπαρκτές υποδομές που υστερούν κατά πολύ στην χώρα μας). Το κονδύλι αυτό κατανέμεται ανάμεσα στα ΑΕΙ (και είμαστε ο καθένας ξεχωριστά και όλοι μαζί ολιγότερο ή περισσότερο δυσσαρεστημένοι). Όμως καλούνται οι πρυτανικές αρχές να τα διαχειριστούν και να ελέγξουν την χρήση τους. Και εκεί τίθεται το μείζον θέμα της διαχείρισης, ή/και της διασπάθισης του δημοσίου χρήματος και ως εκ τούτου της διοίκησης. Το πρόβλημα είναι πολυεπίπεδο: οικονομικό, πολιτικό και κυρίως ηθικό.⁵⁸ Το να στηλιτεύουμε τέτοιες υπαρκτές αντιλήψεις και πρακτικές αποτελεί «αντι-συναδελφική συμπεριφορά». Ορισμένοι προχώρησαν πιο μακριά: τα πανεπιστημιακά σκάνδαλα έχουν πολιτική στόχευση να υποβαθμίσουν τον δημόσιο χαρακτήρα των Πανεπιστημίων και δεν μπορούμε να εμπιστευόμαστε την «αστική δικαιοσύνη». Και φυσικά οι μόνιμοι επικριτές του δημοσίου χαρακτήρα των ΑΕΙ επιचाίρονται και εκμε-

ταλλεύονται υπαρκτότατες αλλά και επινοούν ανύπαρκτες αρνητικές πτυχές τους στο έπακρον.⁵⁹ Αλλά δεν επιτρέπεται να μας διαφεύγει πως η καίρια υπονόμηση δεν γίνεται με την τηλεοπτική προπαγάνδα επιλεγμένων πτυχών όσων πράγματι συμβαίνουν αλλά γίνεται εκ των ένδον, δηλαδή από «μας» τους ίδιους.⁶⁰

Ο λογιστικός έλεγχος είναι συστατικό στοιχείο της διοίκησης που δεν μπορεί παρά να απαιτεί το δημόσιο και η κοινωνία ευρύτερα. Λογοδοσία⁶¹ στην κοινωνία, βεβαίως ΝΑΙ⁶² σε διορισμένες διοικήσεις ΟΧΙ.

(β) Ασκούμε κριτική (ή και πολεμική) στην κομματοκρατία, τον αρχηγισμό και την σύστοιχη υπολειτουργία της κοινωνίας πολιτών, αλλά εμείς είμαστε εκείνοι που ενίοτε επιτρέπουμε να γίνονται οι επεμβάσεις όταν μάλιστα η εξουσία (δηλαδή με την φουκωϊκή έννοια της μικρο-εξουσίας) που κατέχουμε ορισμένοι σε θέσεις διοικητικές χρησιμοποιείται για να προάγει ή αντιστρόφως να κρατάει σε ομηρία συναδέλφους. Για παράδειγμα στην εκλογή νέων μελών ΔΕΠ ενίοτε δε και στην εξέλιξη όσων υπηρετούν. Ακόμη και για την πρόσληψη μεταπτυχιακών (και εδώ έχει ενδιαφέρον να δει το βάθος και το εύρος της διαπλοκής.⁶³ Εξίσου σοβαρό το φαινόμενο του Νεποτισμού.⁶⁴

Στις περιπτώσεις αυτές υπεύθυνοι βεβαίως δεν είναι μόνον ή τόσο τα κόμματα αλλά κυρίως μια μερίδα της ακαδημαϊκής κοινότητας: «It takes two to tango». Αν οι πολιτικοί παράγοντες γνωρίζανε πως στο Πανεπιστήμιο τέτοιες πρακτικές δεν έχουν πέραση δεν θα είχαν καν διανοηθεί να μας προσεγγίσουν.

(γ) Το ένα και μοναδικό σύγγραμμα μπορεί να είναι πρώτιστα παιδευτικό ζήτημα γύρω από τον τρόπο οργάνωσης των σπουδών όμως είναι και οικονομικό. Το τεράστιο κόστος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπολογίζεται επισήμως από το Υπουργείο Παιδείας σε 30 εκ. ευρώ.⁶⁵ Αν και η πλάνη αυτή έχει από καιρό πειστικά καταδειχθεί όπως και το κόστος της, παραμένει η διανομή του συγγράμματος ως θεσμικό «κεκτημένο».⁶⁶ Έχουμε συνταχθεί πολλοί πανεπιστημιακοί γύρω από την κατάργηση αυτής της πρακτικής. Αποφασιστικά θα μπορούσαν να ενισχυθούν οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και το κράτος ούτε στο θέμα αυτό είναι κύριος υπεύθυνος. Πολλοί από τους διδάσκοντες, κυρίως στις επαγγελματικές σχολές, είναι αυτοί που επιθυμούν να παραμείνει το ένα και μοναδικό εγχειρίδιο γιατί το αντιμετωπίζουν ως πρόσθετη πηγή εισοδημάτων οι δε φοιτητές το βρίσκουν βολική λύση.⁶⁷ Πρόκειται για αναχρονισμό, αδράνεια που κανείς δεν ξεβολεύεται να βγει από την πεπατημένη (path-dependence). Αν δεν έγινε αντιληπτό οι πολλές απόψεις, τα πολλά άρθρα και βιβλία αποσταθεροποιούν. Αλλά οι δυνατότητες που ανοίγονται είναι πολλαπλές μια που με την ψηφιοποίηση τα αποθηκεύσιμα βιβλία γίνονται μέρα με την μέρα άπειρα. Είναι επιπλέον εφικτό στο πλαίσιο ενός ορθολογισμού να ψηφιοποιηθεί το σύνολο των σημειώσεων και των φακέλων που προτείνουν για τα μαθήματα τους οι διδά-

σκοντες/ουσες. Την πρωτοβουλία χρειάζεται να την έχουν τα ίδια τα Πανεπιστήμια είτε με μια διεύθυνση που θα ασχολείται με τα θέματα αυτά είτε ενισχύοντας αποφασιστικά τις βιβλιοθηκονομικές ηλεκτρονικές υπηρεσίες στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών.

(δ) Συναφής επομένως και η κεντρική θέση των βιβλιοθηκών σε εποχή που ιδιωτικά κριτήρια υπεισέρχονται στην λειτουργία ακόμη και των πλέον φημισμένων διεθνώς.⁶⁸ Ενίσχυση αποφασιστική των αγορών βιβλίων ώστε να πλησιάσουν ένα καλό μέσο επίπεδο ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών.⁶⁹ Πολιτική και στρατηγική πρόσκτησης ιδιωτικών βιβλιοθηκών.⁷⁰ Αξιόπιστη και μελετημένη ηλεκτρονική δικτύωση αφορά σήμερα δεκάδες χιλιάδες ηλεκτρονικών περιοδικών και μελλοντικά όπως ήδη υποσχέθηκε η yahoo 18 εκ. βιβλία on-line. Για τις κοινωνικοπολιτικές και ανθρωπιστικές σπουδές η μείζων εξέλιξη είναι η ψηφιοποίηση σε μεγάλο βαθμό των σχετικών βιβλίων της γραμματείας και του γραπτού λόγου για τον 19ο και 20ό αιώνα. Φυσικά και τίθεται επί τάπητος και η e-class δηλαδή η ηλεκτρονική δικτύωση του φοιτητή, του ηλεκτρονικού πίνακα κ.ά. για τα οποία θα χρειαστεί μια αντίστοιχη μαθητεία των διδασκόντων.

(4) Άλλο κεντρικό πρόβλημα ο εκφυλισμός της έννοιας της δημοκρατίας στα Πανεπιστήμια. Το μέγιστο της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της δημοκρατίας χρειάζεται να εξασφαλιστούν σαν προϋπόθεση δημιουργικότητας όλων των συμβαλλομένων. Αλλά η έννοια «δημοκρατία» (και η παράγωγη «εκδημοκρατισμός») μπορεί να είναι υπόλειμμα του παρελθόντος που απαιτούσε την αποχουντοποίηση και το τέλος σε ένα παρελθόν αυταρχικό εκείνο της έδρας, αλλά δεν είναι έννοιες κενές περιεχομένου και σήμερα, όπως ορισμένοι επιμένουν να ισχυρίζονται! Δεν νοείται μια μειοψηφία όσο «πρωτοποριακή» και εάν αυτο-αναγορεύεται να επιβάλλει τους όρους της κατά διαφορετικό τρόπο αυθαίρετα (είτε διακόπτοντας τις εκπαιδευτικές και διοικητικές λειτουργίες του Πανεπιστημίου) είτε απειλώντας και προπηλακίζοντας διδάσκοντες (δεν μπορούμε να κλείνουμε τα μάτια μπροστά σε αυτήν την υπαρκτή βία). Με 42,5% συμμετοχή των φοιτητών στο σύνολο των εκλεκτόρων για την εκλογή διοικητικών οργάνων το ακαδημαϊκό προφίλ των υποψηφίων ελάχιστα ενδιαφέρει. Πολλά θα μπορούσαν να ληφθούν.⁷¹ Μπορεί να αντιληφθεί κανείς την συνδιαλλαγή και τον εκμαυλισμό που αναδύεται όταν η υποστήριξη εκλογικά μπορεί να μεταφράζεται για τα φοιτητικά στελέχη σε βαθμούς αναντίστοιχα υψηλούς με την επίδοσή τους, ή σε βοηθητική συμμετοχή αμειβόμενη σε μελετητικά προγράμματα, ακόμη και πρόσληψη σε μόνιμες θέσεις στο διοικητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου.

Η έννοια της Δημοκρατίας είναι πολλαπλά διαχειρίσιμη. Για ορισμένους συνδικαλιστές φοιτητές συμπυκνώνεται στο δικαίωμα μιας τρίτης εξεταστικής περιόδου (που θα ολοκλήρωνε την λειτουργία του Πανεπιστημίου ως εξεταστικού

κέντρου) και το «δικαίωμα» αφού έχουν δώσει 4-5 φορές εξετάσεις να τους δίδεται το «δημοκρατικό» πέντε όπως επίσης να δικαιούνται σε κάθε εξεταστική περίοδο να εξετάζονται σε ένα απεριόριστο αριθμό μαθημάτων. Δημοκρατική πρακτική θεωρείται η διακοπή γενικών συνελεύσεων τμημάτων, και Συγκλήτων Πανεπιστημίων. Το πανεπιστημιακό άσυλο στα πλαίσια αυτά γίνεται «λάστιχο» διά πάσα χρήση. Το πρόβλημα το διατυπώνω ενόσω διόλου δεν συμεριζομαι το ειδικό και αποκλειστικό βάρος της ευθύνης για την κατάσταση που βρίσκονται τα Πανεπιστήμια το οποίο αποδίδεται από ορισμένους συναδέλφους σε φοιτητές και φοιτητικές παρατάξεις. Δεν είναι οι μόνοι και κύριοι παράγοντες της «κατηφόρας»: δεν συνθέτουν από μόνοι τους τις «μαύρες τρύπες»: δεν συντελούν συνήθως από μόνοι «στην διάλυση συλλογικών οργάνων». Λέγεται πως έχουμε παραδώσει τα Πανεπιστήμια μας σε κομματικούς νεολαίους (αλλού «κομματικά στρατά» και ακραία «γκρουπούσκουλα»): δεν είναι οι μόνοι ούτε οι κύριοι υπεύθυνοι στην υπονόμευση της «ελευθερίας του λόγου». Οι «αγανακτισμένοι» και οι «ακραίες μειοψηφίες υπό το έλεος των οποίων βρίσκονται τα ΑΕΙ» όπως κατά κανόνα περιγράφονται που «καταστρέφουν την δημόσια περιουσία των ΑΕΙ» βλέπουν πολύ καλά τα κατά πολύ σοβαρότερα τεκταινόμενα στο Πανεπιστήμιο, ορισμένα και μόνον εξ αυτών εκθέτονται στο άρθρο: αποτελούν και αυτοί, ενίοτε, συνείδηση του Πανεπιστημίου εξαιρετικά ευαίσθητοι δέκτες των κατά συρροή ανομιών των ίδιων των διοικούντων και διδασκόντων. Εν ολίγοις όπως θα έλεγε και ο Σαββόπουλος «έτσι κι αλλιώς τα ξέρουν όλα» ενώ οι στοχοθετούντες τους φοιτητές και τις παρατάξεις γράφουν ως εάν να μην γνωρίζουν πολλά απ' όσα συμβαίνουν στα ΑΕΙ.⁷² Για τους διδάσκοντες, συχνά, «δημοκρατία», συνίσταται στο δικαίωμα να αποφεύγουν κάθε μορφή ουσιαστικής αξιολόγησης (ενδο-πανεπιστημιακής και εξωτερικής) καλύπτοντας και συγκαλύπτοντας συχνά πρακτικές διόλου ακαδημαϊκές. Για την ΠΟΣΔΕΠ, το συνδικαλιστικό όργανο των διδασκόντων, δημοκρατία για μια 30ετία ήταν το δικαίωμα της απεργίας συνοδευόμενο συχνά από την αυτονόητη απαίτηση πληρωμής στην διάρκεια της απεργίας. Δηλαδή το διδακτικό σώμα δεν είχε τίποτε να χάσει με μια απεργία. Καμιά άλλη κατηγορία εργαζομένων, ούτε οι δάσκαλοι του Δημοτικού και οι Καθηγητές Γυμνασίου-Λυκείου στην Ελλάδα και τον κόσμο όλο, πληρώνεται ενόσω απεργεί (φυσικά και αυτή η εικόνα συνετέλεσε στην απαξίωση της θέσης των πανεπιστημιακών).

Για το κράτος και το Υπουργείο, «Δημοκρατία» σημαίνει κατά κανόνα ο περιορισμός της αυτονομίας το μέγιστο δυνατόν και μάλιστα στο όνομά της: παράλληλα σημαίνει ο έλεγχος επί των Πανεπιστημίων ενόσω διατυμπανίζεται τα τελευταία χρόνια και με τηλεβόα στο κείμενο διαβούλευσης αποκλειστικά και μόνο για να ξεφορτωθεί το οικονομικό κόστος. Διοικητικά ο εναγκαλισμός θα είναι ακόμη πιο ασφυκτικός και η σχέση ετεροβαρής εις βάρος των

ΑΕΙ.⁷³ Όλα αυτά στο όνομα της Δημοκρατίας μια που η εκάστοτε κυβέρνηση επικαλείται την νομιμοποιητική κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Ούτε ιδέες, ούτε προγράμματα, ούτε οράματα για το Πανεπιστήμιο έχουν νόημα σε τέτοιες συνθήκες. Ορισμένες φορές δίνεται η εντύπωση πως για να εκλεγείς Πρύτανης ή/και Πρόεδρος Τμήματος οφείλεις να είσαι διεφθαρμένος ή έστω... και καθοδόν (μια που εκλέγεσαι με την υπόσχεση να τα δώσεις όλα στις παρατάξεις –όχι ακριβώς στους ενεργούς φοιτητές– και όχι στην ποιοτική αναβάθμιση του Πανεπιστημίου).⁷⁴

Μια πρόσθετη αναγκαία διευκρίνιση για την έννοια «εκδημοκρατισμός». Ο «εκδημοκρατισμός» ως έννοια συγχέεται συχνά με την έννοια «μαζικοποίηση» της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η μαζικοποίηση επέφερε γενικά κάποιον εκδημοκρατισμό στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δεν επέφερε όμως, τον ουσιαστικό εκδημοκρατισμό, καθόσον η κοινωνική κατανομή των φοιτητών δείχνει μια χειροτέρευση. Γιατί, λέμε, πως έχουν οξυνθεί οι κοινωνικές ανισότητες στο Πανεπιστήμιο; Η πλειοψηφία των παιδιών λαϊκής καταγωγής (αγροτικά στρώματα, εργαζόμενοι και το ραγδαία αυξανόμενο στις δεκαετίες 1990-2000 υπο-προλεταριάτο μεταναστών) δεν φτάνει ούτε στο επίπεδο του Λυκείου. Οι ελάχιστοι που φτάνουν στο τριτοβάθμιο επίπεδο δεν είναι στις περιζήτητες επαγγελματικές σχολές (πολυτεχνικές, ιατρικές, νομικές). Η πρόσβαση σε αυτές περιορίζεται ακόμη περισσότερο στους φοιτητές από στρώματα διευθυντικά. Η πραγματική αναπαραγωγή των αρχηγείων (οι ελίτ των ελίτ) τεκταίνεται αρχικά στα καλύτερα ιδιωτικά σχολεία και μετέπειτα στα μεγάλα Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Οι στατιστικές υποδεικνύουν για τα τελευταία 30 χρόνια με σαφήνεια αυτήν την τάση.⁷⁵ Οι μεγάλοι αριθμοί εισακτέων καταλήγουν στις μαζικές σχολές κοινωνικών και ανθρωπιστικών σπουδών χωρίς επαγγελματική προοπτική (άλλο εάν σήμερα λόγω της κρίσης, με διαβαθμίσεις τείνει να εκλείψει κάθε επαγγελματική προοπτική και σε άλλες επαγγελματικές σχολές). Στο πανεπιστημιακό επίπεδο επιτείνονται οι διαφορές που έχουν ως σημείο εκκίνησης τα σχολεία (αρκεί να δει κανείς τον ρόλο ορισμένων ιδιωτικών σχολείων στην αναπαραγωγή των κυρίαρχων ελίτ: πολιτικών, καλλιτεχνικών, ακαδημαϊκών). Επομένως, αυτός ο επιφανειακός ψευδο-εκδημοκρατισμός μαζικοποιεί αλλά δεν καταστέλλει τις ανισότητες. Τις μετατοπίζει και τις αναπαράγει εντός του πανεπιστημιακού συστήματος.

(5) Ορισμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις διέπουν όχι μόνον τον καθημερινό λόγο, τηλεοπτικό και πολιτικό, αλλά και τον ακαδημαϊκό των οικονομολόγων και των «μάντζερς» της εκπαίδευσης ως προς την αξιολόγηση. Εδώ φυσικά έχουμε τον κίνδυνο, όχι μιας πλάνης, όσο μιας παραπληθικής αντίληψης που έχει επικρατήσει στην Ευρώπη και στον κόσμο: τον απόλυτο οικονομικό αναγωγισμό στην εκπαίδευση. Είναι αυτονόητο πως μια μορφή ακαδημαϊκής

αξιολόγησης πέρα από την αποκλειστικά εσωτερική που στηρίζεται σε αριθμό δημοσιεύσεων, χρειάζεται να είναι συνδυαστικά ενδο-πανεπιστημιακή και εξω-πανεπιστημιακή. Μια τέτοια αξιολόγηση οπωσδήποτε θα χρειαστεί να θέσει κάποια σοβαρά κριτήρια για το πώς λειτουργούν τομείς, τμήματα, πανεπιστήμια και ο κάθε διδάσκων/ουσα με στόχο την αναβάθμιση της όλης παιδευτικής διαδικασίας (ερευνητικά, εκδοτικά και εξίσου σημαντικά, κατά διαφορετικό όμως τρόπο, διδακτικά) και όχι φυσικά αξιολόγηση με βάση τα κριτήρια της αγοράς και μάλιστα σε μια υποβαθμισμένη οικονομία. «Προσαρμογή της εκπαίδευσης στις 'ανάγκες της οικονομίας'» υποστήριζε μεταπολεμικά η εκσυγχρονιστική δεξιά και η υπαρκτή κομμουνιστική Αριστερά.⁷⁶ Τα ίδια και απaráλλαχτα, όσο και αν θέλει να νομίζει πως καινοτομεί εκφράζει και η πρόταση διαβούλευσης του Υπουργείου Παιδείας. Συνταγή έτοιμη να προτείνουμε δεν υπάρχει αλλά ούτε μπορούν να εφαρμοστούν λύσεις έξωθεν προερχόμενες και μη επεξεργασμένες. Αλλά και εδώ χρειάζεται ένας προβληματισμός να εκτεθεί από την σκοπιά ημών των πανεπιστημιακών. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως χρειάζεται να διαμορφωθούν κάποια συγκρίσιμα κριτήρια στο διεθνές και ιδιαίτερα το ευρωπαϊκό πλαίσιο της Ανώτερης Εκπαίδευσης.⁷⁷ Η έννοια της αξιολόγησης, όμως, γίνεται επίφοβη γιατί αποσταθεροποιεί συχνά τα κεκτημένα τμήματος της πανεπιστημιακής κοινότητας (δηλαδή την αρκετά διαδεδομένη αδιαφορία ως προς τα μαθήματα και την διδασκαλία που δεν αποτιμώνται στις εκλογές και τις εξελίξεις). Ο εναλλακτικός κίνδυνος είναι η αξιολόγηση των διδασκόντων από τους φοιτητές να οδηγήσει σε πληθωρισμό αριστούχων.⁷⁸ Η αξιολόγηση γίνεται επίφοβη όταν εννοείται, συχνά αποκλειστικά με οικονομικά κριτήρια. Σήμερα πολλά τμήματα κοινωνικών και ανθρωπιστικών σπουδών κινδυνεύουν όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά διεθνώς.⁷⁹ Τα συναφή τμήματα εάν δεν κλείνουν περιορίζονται το ένα μετά το άλλο σε μητροπολιτικές χώρες όπως η Αμερική και η Αγγλία –μας λένε πως «παράγουν άχρηστα λόγια, λόγια, λόγια» – όχι πως δεν συμβαίνει και αυτό. Δεν είναι ότι η μόνη διάσταση που βαραίνει στην συλλογιστική αυτή είναι η οικονομική, της εξειδίκευσης, ούτε ότι η παιδευτική λειτουργία εξατμίζεται, ούτε ότι η κριτική-διερευνητική μαθητεία δεν ενδιαφέρει. Γίνεται επίφοβη, λοιπόν, η όλη διαδικασία, καθόσον διόλου δεν πείθει το σώμα των «επαγγελματιών αξιολογητών» που έρχονται για μερικές μέρες χωρίς καν την γνώση της ελληνικής ή της πορτογαλικής γλώσσας με βάση κάποιους επιφανειακούς ποσοτικούς δείκτες και αποφαίνονται πως το ένα ερευνητικό κέντρο ή τμήμα ή σχολή θέλουν κλείσιμο ενώ το άλλο παίρνει το πράσινο φως.

Μια τέτοια αντίληψη της αξιολόγησης πρακτικά τι σημαίνει για τις κρίσεις και τις αξιολογήσεις; Για τις κοινωνικές επιστήμες και τις ανθρωπιστικές μπορώ να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις. Η αξιολόγηση, η κριτική αποτίμηση είναι μια εξαιρετικά σύνθετη διαδικασία εάν πρόκειται να έχει

ουσία. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή, βαθιά καλλιέργεια –και *fine tuning*. Υπάρχουν υποψήφιοι με ογκώδες και ποιοτικά υπερ-επαρκέστατο έργο διεθνών προδιαγραφών. Υπάρχουν όμως υποψήφιοι που παρουσιάζουν «τούβλα» τα οποία είναι χρήσιμα μόνον ως οικοδομικά υλικά ενίοτε μόνο για εγχώρια χρήση. Από την άλλη υπάρχουν υποψήφιοι με ελάχιστες δημοσιεύσεις που όμως διακρίνονται διεθνώς (ένα άρθρο ανά πενταετία αλλά πραγματικό «διαμάντι» που παραπέμπεται διεθνώς).⁸⁰ Οι αντιλήψεις αυτές όταν διατυπώνονται με απολυτότητα είτε θεωρητικά είτε πολιτικά μειώνουν στο ελάχιστο την σημασία της άρτιας επιστημονικής συγκρότησης των γνωστικών αντικειμένων. Αλλά και αντιστρόφως στο όνομα των παρενεργειών της αξιολόγησης δεν νοείται προσχηματικά να αντιτίθεται κανείς σε κάποια μορφή ουσιαστικής αξιολόγησης των ακαδημαϊκών μονάδων.

Η ιδιωτικοποίηση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης παρουσιάζεται ως πανάκεια για τα δεινά του Δημοσίου Πανεπιστημίου, οπότε και η έσχατη πλάνη είναι χειρότερη της πρώτης. Χρειάζεται βέβαια αποσαφήνιση του τι εννοεί κανείς με ιδιωτικοποίηση καθόσον υπάρχουν ποικίλες δυνατότητες χρήσης του όρου. Η τάση αυτή απεικονίζεται και στους κυρίαρχους προσανατολισμούς στη ζήτηση και προσφορά αντίστοιχων προγραμμάτων στην συντριπτική πλειοψηφία των ιδιωτικών Ελευθέρων Κέντρων Σπουδών (το 70-80% των 18.000 σπουδαστών τους παρακολουθεί μαθήματα Διοίκησης, Management, πληροφορικής, δημοσίων σχέσεων, για συντομία PR). Αντίστοιχοι προσανατολισμοί ποσοστιαία παρατηρούνται (40%) ανάμεσα στους Έλληνες σπουδαστές στην Ευρώπη (47.000 στην ΕΕ).⁸¹ Μπορεί να μην έχουμε εκτιμήσει προσεκτικά τα δεδομένα αλλά επειδή δεν έχουμε δει και κανένα άλλο άρθρο πειστικό τείνω να θεωρήσω το ζήτημα των Ιδιωτικών Πανεπιστημίων αυτό καθαυτό ως αδιάφορο: δεν βλέπω πως θα επηρεάσει αρνητικά ή θετικά τα Δημόσια Πανεπιστήμια. Θα συγκεντρώσει όσους απέτυχαν να μπουν στο Πανεπιστήμιο σε έναν στενό κύκλο αγοραίων αντικειμένων αλλά συνάμα θα ελαττώσουν την εκροή φοιτητών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. (η Ελλάδα παραμένει πρώτη στην Ευρώπη σε απόλυτους αριθμούς φοιτητικής μετανάστευσης).⁸² Χρειάζεται να ληφθούν σοβαρά υπόψη όλοι οι παράγοντες αφού ελεγχθεί και η στάση της κοινωνίας απέναντι στο «ιδιωτικό».⁸³

(6) Στο ερευνητικό πεδίο οι πολιτικές προτεραιότητες και οι ίδιες οικονομίστικες αντιλήψεις υποβαθμίζουν, όταν δεν εκμηδενίζουν, την σημασία της έρευνας σε τομείς των κοινωνικο-πολιτικών και ανθρωπιστικών επιστημών, όπως επίσης της βασικής έρευνας στις θετικές επιστήμες, τονίζοντας αποκλειστικά την υπαρκτή ανάγκη μελετών εφαρμογής.⁸⁴ Και εάν ισχύουν αυτά για την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και τον κόσμο όλο, για την Ελλάδα ισχύουν στο έπακρο μια που συν τοις άλλοις έχει το θλιβερό προνόμιο να είναι η προ-προ-τελευταία, η 23η στην ΕΕ ως προς την έρευνα, απόλυτα και αναλογικά.⁸⁵ Αυτό που δεν έχει γίνει συνεί-

δηση είναι πως εν τέλει το γνωσιολογικό υπόβαθρο κάθε πολιτικής είναι ακριβώς αυτό που με το χαμηλό συγκριτικά κόστος του θα μπορούσε να επιφέρει ανεκτίμητα πολύ μεγάλα οφέλη. Και στην έρευνα πρόσφατα γνωρίζουμε πως συγκροτήθηκαν διεθνείς επιτροπές κύρους που αγνοήθηκαν στην επιλογή διευθυντικών στελεχών σε ινστιτούτα για προεπιλεγμένους υποψήφιους.⁸⁶ Στις βλαβερές επιπτώσεις της αντίληψης αυτής συγκαταλέγονται η αφυδάτωση και του Πανεπιστημίου από την προ-ερευνητική του ιδιότητα την ίδια ώρα που ξεφυτρώνουν ως μανιτάρια εκατοντάδες μεταπτυχιακά προγράμματα (επιδοτούμενα από τα ΕΠΕ-ΑΕΚ)⁸⁷ όπου συχνά όπως έχει επισημανθεί από συναδέλφους το αντικείμενο είναι τόσο στενό που δεν θα αποτελούσε ούτε θέμα μιας διαλέξεως. Το κίνητρο ήταν αποκλειστικά η απορρόφηση ευρω-κονδυλίων χωρίς να προγραμματίζεται η μετέπειτα συνέχιση τους.⁸⁸

Είναι απορίας άξιο πως μετά από δεκαετίες δυσφορίας όχι μόνο η πολιτική εξουσία αλλά κυρίως η πανεπιστημιακή εξουσία, οι πρυτάνεις και η Σύνοδος των Πρυτάνεων, τα προεδρεία τμημάτων δεν οργάνωσαν σειρά μελετών για τα επιμέρους προβλήματα (κριτήρια πρόσληψης φοιτητών, συγκεκριμένες μέθοδοι αξιολόγησης, μέθοδοι αποτελεσματικής διδασκαλίας αλλά και μελέτες για τις επαγγελματικές διαδρομές των πτυχιούχων).⁸⁹ Με όλα τα δεδομένα στα χέρια για την συγκεκριμένη κατάσταση των πραγμάτων αλλά και συγκριτικά με τα άλλα Πανεπιστήμια στην Ευρώπη πώς αντιμετωπίζουμε τα επί μέρους προβλήματα;⁹⁰

IV. Ορισμένες σκέψεις ως προς το «διά ταύτα»

Το μόνο που μπορούμε να προτείνουμε είναι το γενικότερο πνεύμα μέσα στο οποίο θα συζητήσουμε τις συγκεκριμένες δομικές και θεσμικές προσεγγίσεις (για να μην χρησιμοποιήσω τον τετελεσμένο όρο «λύσεις») Ένα τέτοιο πνεύμα δεν εκπέμπει η αποστεωμένη, άπνοη, αντι-πνευματική προσέγγιση του Υπουργείου που κινδυνεύει να αποτελειώσει ό,τι θετικό έχει απομείνει από το Δημόσιο Πανεπιστήμιο. Ένα νέο πεδίο διαμορφώνεται στο οποίο θα χρειαστεί να ενταχθούμε και όχι να απομονωθούμε σε έναν επαρχιώτικο αδιέξοδο απορριπτικό εθνοκεντρισμό αλλά ούτε και να αποδεχθούμε αμαχητί ένα επαρχιώτικο αναμάσημα των διεθνών επιταγών. Η δημιουργική προσαρμογή θα σημάνει να συζητήσουμε όλα όσα είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ευεργετικά για τα Πανεπιστήμια για να μπορέσουμε να διασώσουμε τον πυρήνα μιας νέας κριτικής ανθρωπιστικής κοινωνικο-κεντρικής παιδείας.

Μοιάζει ως εάν να προτείνεται από το Υπουργείο Παιδείας αντικατάσταση ενός κακού με ένα άλλο κακό με επιπρόσθετο και το κόστος μετάβασης⁹¹. Για να είμαστε πειστικοί στην επιχειρηματολογία μας απέναντι στην πολιτική εξουσία (και δεν είναι μόνο του το Υπουργείο) σε πολύ δύσκολους καιρούς χρειάζεται να ξεκινήσουμε με μια σε βάθος και εύρος ειλικρινή και όχι προσχηματική αυτοκρι-

τική. Το Υπουργείο συνάμα δεν ενδιαφέρθηκε για άλλη μια φορά να συγκεντρώσει δίπλα του ομάδες πανεπιστημιακών που θα εκμαίευαν ό,τι καλύτερο από ευρύτερες δημιουργικές δυνάμεις του Πανεπιστημίου ενίοτε και διεθνώς πρωτοποριακές (διδάσκοντες, ερευνητές, βιβλιοθηκονόμους). Η συνεπικουρία διεθνών παικτών έπεται της ενδογενούς εκμαίευσης η οποία θα επέτρεπε να έχει μια λεπτομερειακή εποπτεία των προβλημάτων.

Δεν μπορούν να συνεχίσουν τα πανεπιστημιακά πράγματα ως έχουν και διαφωνώ με όσους αποφαίνονται πως καλύτερα το status quo παρά μια ρύθμιση ή μεταρρύθμιση που θα μας διαταράξει. Συνάμα δεν νοείται επίσης στο όνομα μίας προβληματικής κατάστασης να δοθεί ένα περαιτέρω τελειωτικό κτύπημα σε ό,τι αποτελεί την ουσία του Πανεπιστημίου δηλαδή αυτό που ονομάτισε ο Derrida ως «το απροϋπόθετο Πανεπιστήμιο» για τους διδάσκοντες και ερευνητές. Σε σχέση με τις δύο αυτές κατευθυντήριες σκέψεις καταθέτω μερικούς μόνο προσανατολισμούς με βάση όσα προηγήθηκαν και όσα υπονοήθηκαν(τα περισσότερα έχουν διατυπωθεί διάσπαρτα και από άλλους).

1. Πώς ελέγχονται πατρωνίες και δουλείες χωρίς συνάμα να αλλοιώνεται το κλίμα σε ένα τμήμα; Π.χ. μία παρενέργεια του τελευταίου νόμου, ήταν να αναπροσαρμοστούν οι καθηγητικές συμμαχίες όχι πλέον μόνο με βάση το τμήμα αλλά συγκροτούμενες πανελλαδικά συμμαχίες αλληλοϋποστήριξης με σημείο αναφοράς συναφή γνωστικά αντικείμενα.

2. Διαφάνεια: πώς εξασφαλίζεται η διαφάνεια και κάποια πραγματικά δημόσια, κοινωνική λογοδοσία (όχι αποκλειστικά προς μια διορισμένη διοίκηση) για όλο το φάσμα των θεμάτων (διοικητικά, οικονομικο-διαχειριστικά αλλά και επιστημονικά);⁹²

3. Αξιολόγηση: στον κρίσιμο αυτό τομέα χρειάζεται να διατυπωθούν κατά επιστημονική κατεύθυνση κριτήρια, ερωτηματολόγια, σύνθεση επιτροπών απολύτως αναγκαία αλλά όχι με κυρίαρχα τις επιταγές της αγοράς. Ως προς την εσωτερική αξιολόγηση πάλι απόλυτη διαφάνεια. Π.χ. να δημοσιεύονται στον δικτυακό τόπο όλα τα στοιχεία (βιογραφικά και πρακτικά συνελεύσεων, εκλεκτορικών σωμάτων) για εκλογές και εξελίξεις. Η δημοσιοποίηση θα μας προστάτευε από την ανευθυνότητα στις τοποθετήσεις μας, είτε για να υποστηρίξουμε καθ' υπερβολήν έναν υποψήφιο είτε για να κατακεραυνώσουμε κάποιον άλλον. Έχει και μια δεύτερη λειτουργία: ο/η υποψήφιος/ία να ελέγχεται πιο αποτελεσματικά από το ευρύτερο ακαδημαϊκό σώμα για ενδεχόμενη αντιγραφή πνευματικής περιουσίας προστατεύοντας το οικείο εκλεκτορικό σώμα και το τμήμα από ενδεχόμενη παραπλάνηση. Η δημοσιοποίηση προστατεύει συνάμα από την αυθαιρεσία στημένης εισηγητικής ή/και στημένου εκλεκτορικού.

4. Διοίκηση: με βάση όλα όσα εξετέθησαν βεβαίως και υπάρχει πρόβλημα διοίκησης. Εναλλακτικά πρότυπα έχουν προταθεί (Πανεπιστήμιο Κύπρου, αλγοριθμική αντιπροσώ-

πευση φοιτητών σε συνάρτηση με συμμετοχή τους αλλά χρειάζονται επεξεργασία). Πώς εννοούμε στο πλαίσιο αυτό την αυτοδιοίκηση του Πανεπιστημίου ώστε να παραμείνει το κέντρο βάρους στους διδάσκοντες και τους ερευνητές ;

5. Εσωτερικοί κανονισμοί: πώς διαμορφώνονται οι κανόνες, δικαιώματα και υποχρεώσεις που να αποτρέπουν σε κρίσιμα και λεπτά θέματα την λεγόμενη «συναδελφική αλληλεγγύη». Δηλαδή η συντεχνιακή συγκάλυψη είτε πρόκειται για κατάχρηση του δημόσιου χρήματος είτε για ένα από τα πλέον βαριά ακαδημαϊκά αμαρτήματα, την κλοπή πνευματικής περιουσίας. Η αντιγραφή πώς λογίζεται; Από πιο σημείο και πέρα ορίζεται η κλοπή πνευματικής περιουσίας και σε όλα τα επίπεδα: πρώτιστα των εκλεγόμενων καθηγητών και μετά των φοιτητών.⁹³ Ένας κώδικας δεοντολογίας σαφής και λιτός με κριτήρια χρειάζεται να οριστεί. Κανονισμοί σημαίνουν και πειθαρχικές ποινές και την ιεράρχηση τους αλλά και δυνατότητα ακαδημαϊκής έφεσης.

6. Βιβλιοθήκες και ψηφιακή οργάνωση των πηγών: πρόκειται για «επένδυση» με μεγάλα μεσο-μακροπρόθεσμα οφέλη πρώτιστα για την μαθησιακή διαδικασία αλλά και άμεσα οικονομικά οφέλη (εξοικονόμηση κονδυλίων από την αγορά εκατοντάδων χιλιάδων συγγραμμάτων που μοιράζονται στο όνομα της δωρεάν παιδείας).⁹⁴

Κίνητρό μας είναι αντί της συνεχιζόμενης γενικευμένης επικράτησης του ιδιωτικού-χρηματιστηριακού να επανακάμψει στο επίκεντρο των προβληματισμών μας το δημόσιο αγαθό, χωρίς δογματικές αγκυλώσεις ως προς τις χρήσιμες διασυνδέσεις του με το ιδιωτικό. Σήμερα, στο κενό ιδεών και αξιών, αντί μιας εκ βάθρων αναγέννηση του Πανεπιστημίου σε ιδέες, φαίνεται πως οι χαμένοι είναι αναμφίβολα πολλές από τις σχολές εκείνες που θα μπορούσαν να δώσουν μια τέτοια ώθηση δηλαδή, οι Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Σχολές. Ένας νέος εκπαιδευτικός ουμανισμός θα χρειαστεί σε όλες τις βαθμίδες⁹⁵ ο οποίος δεν μπορεί να σημαίνει την επαναφορά των αρχαίων από το πρωτότυπο ούτε μπορεί να είναι μεσαιωνικός: θα είναι καρφωμένος χίλια χρόνια αργότερα στον 21ο αιώνα και θα καλλιεργήσει εκείνες τις κριτικές ιδιότητες («κριτική» άλλη μια έννοια που έχει κακοποιηθεί) εμμένοντας στην συνθετικότητα που προκύπτει από την πολλαπλότητα και την διαφορετικότητα των οπτικών θέασης γενικά και στον ακαδημαϊκό χώρο ειδικότερα. Αυτή η ερμηνευτική πολλαπλότητα προμηνύει και την αίσθηση της αβεβαιότητας και της απροσδιοριστίας που κατά κανόνα δεν αρέσει ούτε σε όλους τους διδάσκοντες, ούτε στους περισσότερους σπουδαστές, ούτε στους συνδικαλιστικούς τους φορείς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Σε μια πρότερη μορφή είχε κατατεθεί αρχές Ιανουαρίου 2011 στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου για την συναφή συζήτηση. Ωφελήθηκα από τις σκέψεις και τις παρατηρήσεις πολλών συναδέλφων.

- 1 Terry Eagleton, «The death of Universities. Academia has become a servant of the status quo. Its malaise runs so much deeper than tuition fees», εφ. *The Guardian*, 17.12.2010.
- 2 Πέρα από αυτήν την διαπίστωση η συζήτηση ως προς το κατά πόσον είναι ή όχι «βάση συζήτησης» είναι *περί όνου σκιάς*.
- 3 Με ορισμένες εξαιρέσεις, όπως το σχέδιο που επεξεργάστηκε ο Λεφτέρης Παπαγιαννάκης και η ομάδα του στο ΕΜΠ το 2006.
- 4 Χωρίς διόλου να επαναπαυόμαστε, μπορούμε να διαπιστώσουμε πως οποιαδήποτε σοβαρή αξιολόγηση θα επεσήμανε το συγκριτικά με ευρωπαϊκά κριτήρια υψηλό επίπεδο ορισμένων τμημάτων κοινωνικο-πολιτικών σπουδών. Ως παράδειγμα και μόνο, όχι για την προβολή του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου λειτούργησε πρωτοποριακά στην διεπιστημονική, διαθεματική και κριτική οργάνωση του προγράμματος σπουδών αρχικά στο προπτυχιακό επίπεδο και κατόπιν στο μεταπτυχιακό. Αλλά δεν προχωρώ γιατί θα μπορούσε να θεωρηθεί προβολή κατ' εξαιρέσει όταν γνωρίζουμε καλά και άλλα τμήματα με ουσιαστικές συμβολές
- 5 Χρησιμοποιώ τον όρο «πανεπιστημιακή κοινότητα» αφαιρετικά ενόσω κατ' ουσίαν μιλάμε για ποικίλες πανεπιστημιακές κοινότητες, προσδιοριζόμενες η κάθε μία κατά «ακαδημαϊκή κουλτούρα»: άλλο οι πολυτεχνικές σχολές, άλλο οι ιατρικές και νομικές (όλες αυστηρά επαγγελματικές) και άλλο οι σχολές Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών σπουδών και άλλες οι ανάγκες της κάθε μίας.
- 6 Πρόκειται εδώ για το λεξιλόγιο και την ρητορική της εκμάγευσης –της σαγήνης όπως καίρια έχει διατυπωθεί (εκ μεταφράσεως από το *knowledge society, société du savoir, knowledge economy, économie du savoir*).
- 7 Εδώ πρόκειται για την επανασηματοδότηση ακαδημαϊκών όρων αλλά αυτή την φορά προσαρμοσμένων στην όλη ροπή. Αυτονομία, αυτοτέλεια ποίων είναι το ουσιώδες ερώτημα που τίθεται πλέον και η κατεύθυνση της απάντησης είναι σαφής: μάλλον όχι των πανεπιστημιακών αλλά της νέας επιχειρησιακής διοίκησης. Βλ. μεταξύ άλλων Chr. Charle, Char. Soulie, *ό. π.*
- 8 Είναι αποκλειστικά η συμβασιακή ελευθερία να διαπραγματεύεται το κάθε ίδρυμα ως αδύναμο υποκείμενο υπο-τελές, και μόνο φαινομενικά αυτο-τελές επομένως ακαδημαϊκή ελευθερία για ποιον; μήπως αποκλειστικά για τους managers και όχι για τους ακαδημαϊκούς λειτουργούς;
- 9 Είναι η δέσμη εκείνη όρων που χρειάζεται να εξεταστεί μετά προσοχής γιατί αλλιώς κινδυνεύει να κακοχαρακτηριστεί η όποια αντίδραση μας και που προκύπτει με την ανακύκλωση όρων που είχαν σφραγίσει την ακαδημαϊκή κοινότητα κατά την μετα-πολεμική περίοδο στην Ευρώπη. «Η ετερογονία των σκοπών»: επινοούνται όροι με χειραφετητική διάθεση για να καταλήξουν μέσα από νέους συσχετισμούς δυνάμεων –πολιτικούς και πανεπιστημιακούς– να προλειαινούν την χειραγωγήσή τους με στόχευση, αν και αποπροσανατολιστική νομιμοποιητική: Με μεγάλη συχνότητα και πυκνότητα εμφανίζονται όροι όπως «ακαδημαϊκή ελευθερία», «αυτοτέλεια των Πανεπιστημίων», «αυτονομία», «αυτοδιοίκηση», «ελευθερία και αυτονομία της έρευνας».
- 10 Τους καταγράφω: «Συμβούλια Ιδρυμάτων», «Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων Ανώτατης Εκπαίδευσης», «Κέντρα Αριστείας» (όχι ένα μια που μιλάει για 'αριθμό κέντρων αριστείας»), «Εθνικό Κέντρο για την κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των ιδρυμάτων», «Ακαδημαϊκός Συνήγορος», «Εθνικό Συμβούλιο Ακαδημαϊκής και Ερευνητικής Δεοντολογίας», «Ειδική υπηρεσία για την διαπραγμάτευση και την υπογραφή των προγραμματικών συμβάσεων με τα ιδρύματα», «Νέα ανεξάρτητη αρχή για την χρηματοδότηση της ανώ-

- τατης εκπαίδευσης», «Ανεξάρτητη Αρχή για την Αξιολόγηση, Πιστοποίηση και Χρηματοδότηση της Ανωτάτης Εκπαίδευσης», «Περιφερειακά Συμβούλια» (για την διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση, την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη, την καινοτομία, την διά βίου μάθηση, καθώς και συντονιστικό ρόλο στην στρατηγική ανάπτυξης των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και των ερευνητικών κέντρων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.
- 11 Την ίδια ώρα που περικόπτονται δραστικά οι θέσεις των επί συμβάσει βιβλιοθηκονόμων.
 - 12 Στον κυρίαρχο αγγλοσαξονικό λόγο εντάσσεται και η έμφαση στην «διοίκηση», το «management» των ΑΕΙ ή/και πιο βαρύτερα «strategic management» δίνοντας την ψευδαίσθηση του μακροπρόθεσμου προγραμματισμού όταν ενδιαφέρει το εδώ και τώρα της εξοικονόμησης πόρων. Η νέα αντίληψη περί διοίκησης δεν χρειάζεται να είναι κανείς αποκωδικοποιητής για να διαβάσει προσεκτικά τα όσα γράφονται και κυρίως όσα δεν γράφονται –ανάμεσα στις γραμμές: η διοίκηση δεν φαίνεται πλέον να λογοδοτεί στους διδάσκοντες ούτε στους φοιτητές· ούτε στην Βουλή ή στο Δημόσιο, αλλά λογοδοτεί αποκλειστικά στο Υπουργείο.
 - 13 Ο όρος από τον τίτλο του βιβλίου των Sheila Slaughter και Gary Rhoades, *Academic Capitalism and the New Economy*, John Hopkins University Press, 2010.
 - 14 Για τους ενδιαφερόμενους σταχυολογώ ορισμένες παραπομπές στις οποίες θα βρουν περαιτέρω αρθρο-βιβλιογραφία: Christophe Charle και Charles Soulie (διεύθυνση), *Les ravages de la «modernisation» Universitaire en Europe*, Areser Christophe Paris 2007, σ. 127-144, εκδ. Syllepse., Παρίσι, 2007 και στο πλαίσιο του τόμου τα κείμενα για τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, Chris Lorenz, «Will the universities survive the European Integration? Higher Education Policies in the EU and in the Netherlands before and after the Bologna Declaration» (ευχαριστώ τον συγγραφέα για την διάθεση του κειμένου του), Stefan Collini (Καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο του Cambridge), «Browne's Gamble», *London Review of Books*, Οκτ. 2010, και την επισκόπηση ενός σημαντικού μέρους της πρόσφατης βιβλιογραφίας των Susan Wright και Annika Rabo, «Introduction: Anthropologies of University Reform», εισαγωγή στο ειδικό αφιέρωμα για την Ανώτατη Εκπαίδευση της επιθεώρησης *Social Anthropology*, 2010 (ευχαριστώ την Λίνα Βεντούρα για την επισήμανση του άρθρου). Ακόμη η έκθεση Browne, «Securing a sustainable future for Higher Education» (www.independent.gov.uk/browne-report για την επισήμανση της οποίας ευχαριστώ τον Άκη Παπαταξιάρχη). Η πλέον πρόσφατη συναφής επισκόπηση είναι του Simon Head, «The Grim Threat to British Universities», *The New York Review of Books*, 13.1.2011.
 - 15 Μια σημαντική βιβλιογραφία έχει συσσωρευτεί από τα τέλη του 18ου αιώνα για «την ιδέα του Πανεπιστημίου» με σημείο εκκίνησης «Την Διαμάχη των Σχολών» του Εμμ. Καντ, τον Humboldt αρχές του 19ου και τον Von Neumann στα μέσα του 19ου. Τα τελευταία είκοσι χρόνια, ίσως και λόγω της νέας μεταβατικής φάσης υπάρχει μια συνεχώς διογκούμενη ενασχόληση με το θεματικό πεδίο.
 - 16 Π.χ. OECD, *The Mediterranean Regional Project*, Παρίσι 1965, όπου βασικό κεφάλαιο αφορά την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ως συνέχεια αυτού μπορεί να θεωρηθεί και η μελέτη για την Ελλάδα, Γ. Ψαχαρόπουλος, Α. Καζαμίας (διευθ.), *Μελέτη αναπτύξεως μεταγυμνασιακής εκπαίδευσης*, Υπ. Εθνικής Παιδείας, Αθήνα 1980 (πολυγραφημένο) που προτείνει το κλείσιμο Παιδαγωγικών Τμημάτων, Φιλοσοφικών Σχολών με βάση το χαμηλό συγκριτικό μισθολόγιο των αποφοίτων τους.
 - 17 Το γνωρίζουμε όχι μόνο από τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό, αλλά και χίλια χρόνια νωρίτερα από τον Αραβικό Διαφωτισμό και άλλα χίλια πριν από τα Ελληνιστικά χρόνια και την βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, και μπορούμε να πάμε φυσικά στα Κλασικά χρόνια και πολύ πριν στα Μυκηναϊκά και τα Αιγυπτιακά, ανιχνεύοντας τις αντιλήψεις και τον μετασχηματισμό τους ως προς την χρησιμότητα της γνώσης σύμφωνα με τις εκάστοτε επιταγές της ιστορίας και της κοινωνίας. Η χρηστικότητα αποτελεί βασικό κριτήριο στα μεταφραστικά κύματα αλλά και για τις στρατιές αντιγραφών, τι επιλέγουν και τι όχι.
 - 18 Βλ. σχετικά Henry Etzkowitz, «The evolution of the entrepreneurial university», *International Journal of Technology and Globalisation* τ. 1 (2004), 1, σ. 64-77
 - 19 «Παραγωγή Γνώσης», «Κατανάλωση Γνώσης», εισροές-εκροές, φοιτητές-καταναλωτές, γονείς επενδυτές.
 - 20 Για λεπτομερειακή ανάλυση βλ. το κεφάλαιο για την εκπαιδευτική συλλογιστική της τότε ΕΟΚ στο βιβλίο μου *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη: το Ασύμπτωτο μιας Σχέσης*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1987 αλλά και μεταγενέστερα «Inventing a Curriculum for the Social Sciences: Some Presuppositions for the Redefinition of Scholarship», *Higher Education in Europe*, τ. XXIII, τχ. 4, 1998, «Ένα μάθημα από 'Το Μάθημα πάνω στο Μάθημα' (Leçon sur la leçon)», στον συλλογικό τόμο *Pierre Bourdieu, - Κοινωνιολογία της Παιδείας*, Καρδαμίτσα-Δελφίνοι, Αθήνα 1995.
 - 21 Πρώτα υποψήφια για «λουκέτο» τμήματα με κριτήριο την αποδοτικότητα και τους μετέπειτα μισθούς των αποφοίτων είναι τα τρία θεατρολογικά. Όπως εύστοχα το διατύπωσε ο Βασίλης Παπαβασιλείου, από τους πλέον επιτυχημένους σκηνοθέτες και θεατρικούς στοχαστές καλύτερα 3.000 άνεργοι αλλά καλλιεργημένοι θεατρολόγοι που έχουν τελειώσει τις συναφείς πανεπιστημιακές σχολές, παρά άνεργοι χωρίς πτυχίο (στην τηλεοπτική εκπομπή του Σεραφείμ Φυντανίδη, «Οι παρέες γράφουν ιστορία», Κυριακή 16 Ιανουαρίου 2011).
 - 22 Έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί πως ενώ μεταπολεμικά –μέχρι πολύ πρόσφατα η Αμερική επηρέαζε αποφασιστικά τα πανεπιστημιακά και επιστημονικά πράγματα στην Ευρώπη, τώρα έχουμε και την αντίστροφη επιρροή: η επιτροπή Miller (ο ίδιος είναι manager μεγάλης επιχείρησης που ορίστηκε από τον πρόεδρο Bush) με μοντέλο την Ολλανδία είχε ως βασικό στόχο να είναι μετρήσιμα τα αποτελέσματα των Πανεπιστημίων και συγκρίσιμα: το κόστος της κάθε δραστηριότητας και ο λεγόμενος «έλεγχος ποιότητας» να συμβαδίζουν.
 - 23 Στα καθ' ημάς «σοφών» (επωνύμων) που δεν διαμαρτύρονται για το προσωνόμιο τους.
 - 24 Το πρώτο στην ιεράρχηση γαλλικό Πανεπιστήμιο το οποίο εμφανίζεται 54ο στην ως άνω παγκόσμια κατάταξη είναι το Paris VI και έχει επιδοθεί με νύχια και με δόντια να αναβαθμιστεί στην 40η θέση. Γιατί; Απλούστατα για να αντλήσει από την διεθνή ανταγωνιστική αγορά φοιτητών και μεταπτυχιακών (οι περισσότεροι από την Άπω Ανατολή όπως μου επεσήμανε φίλη συνάδελφος στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης).
 - 25 Εξού και ο φτωχο-σνομπισμός ορισμένων που δεν δέχονται να συμμετάσχουν σε panel εάν δεν έχουν συνομιλητή από «το Harvard» (μεταφορικά αλλά ενδεικτικά).
 - 26 Με επιτροπές που τριγυρίζουν την επικράτεια της κάθε χώρας και γνωμοδοτούν (και όταν δεν γνωρίζουν ακόμη και την γλώσσα της).
 - 27 Ο Chris Lorenz είναι καθηγητής της ιστορίας των νοσοτροπιών στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Amsterdam, «Will the universities survive the European Integration? Higher Education Policies in the EU and in the Netherlands before and after the Bologna

- Declaration», και του ιδίου «The Myth of the Dutch Middle Way», *Wissenschaftsrecht* τ.33 (2000), σ.189-209.
- 28 Ενδιαφέρον παρουσιάζει πως με βάση τις δημοσκοπήσεις που κανονάρχουν την λεγόμενη «κοινή γνώμη» δεν υπάρχει καμιά σοβαρή αντίδραση από φοιτητές, διδάσκοντες και κυρίως την κοινωνία.
- 29 Για την Γερμανία βλ. Jürgen Schriewer, «L'Enseignement Supérieur Allemand: Rhétorique d'Autonomie et blocages Systémiques» στο Christophe Charle και Charles Soulie (διεύθ.), 2007 ό.π. και Dieter Eissel του Πανεπιστημίου Giessen αναφέρεται σε δημοσιευμένη εισήγηση του πώς και στην Γερμανία αντίστοιχες τάσεις με την Ολλανδία παρατηρούνται με την προσθήκη πως προβληματικά πανεπιστημιακά τμήματα εξαγοράζονται από ιδιώτες, όπως πρόσφατα δύο ιατρικές σχολές. Στην Βρετανία η Cecile Deer (Πανεπιστήμιο Οξφόρδης) υποστηρίζει σε σειρά αναλύσεων της πως όλη η αξιολόγηση των διδασκόντων γίνεται για την οργάνωση και την ενημέρωση της αγοράς, των καταναλωτών Ανώτερης Εκπαίδευσης. C. Deer (2002) «Higher education policy in England and France since the 1980s'», Oxford, Συμπόσιο. Στον αγγλοσαξονικό κόσμο οι ανθρωπιστικές κι οι κοινωνικές σπουδές πλήττονται (ακόμη και σε εκείνα τα κορυφαία πανεπιστήμια που αποτελούσαν την εξαίρεση συσσωρεύοντας όλο τον πλούτο συρρικνώνονται οι σπουδές, συγχωνεύονται τμήματα όταν δεν καταργούνται. Εμφύλιοι πόλεμοι διεξάγονται στην Οξφόρδη και το Cambridge όπου έχουν επιδοθεί σε εράνους για να διασώσουν έδρες στις κλασσικές αλλά και τις κοινωνικο-πολιτικές και ιστορικές σπουδές γενικότερα (αρκετοί από μας υπογράψαμε διαμαρτυρίες για συναφείς έδρες Κλασικών, Βυζαντινών και Νέο-ελληνικών σπουδών: η συλλογιστική είναι απλή: «περιφερειακή χώρα η Ελλάδα άρα τι θέλουμε να σπουδάσουμε το παρελθόν απώτατο και νεώτερο μια που δεν μας ενδιαφέρει το παρόν της».
- 30 Stanley Fish, «The Value of Higher Education Made Literal», *New York Times*, 13.12.2010.
- 31 Simon Head, «The Grim Threat to British Universities», *The New York Review of Books*, 13.1.2011. Επισκοπεί τα βιβλία: *Strategic Plan, 2006–2011*, Higher Education Funding Council for England (HEFCE) 52 σ., available at www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/2008/08_15/, *The American Faculty: The Restructuring of Academic Work and Careers* by Jack Schuster and Martin Finkelstein Johns Hopkins University Press, 600 σ., *Academic Capitalism and the New Economy* by Sheila Slaughter and Gary Rhoades Johns Hopkins University Press, 384 σ.
- 32 Αναφέρει πολύ συγκεκριμένα ονόματα τέτοιων εταιρειών: «Business Process Reengineering», «Total Quality Management», «Benchmarking», «Management Objectives», «Balanced Scorecard» (BSC).
- 33 Οι διευκρινιστικές επισημάνσεις του Υπουργείου Παιδείας (Δεκ. 2010) μιλάνε για «αποδείξεις αποτελεσματικότητας».
- 34 Ό.π., υποσημ. 41.
- 35 Μια χρήσιμη μαθητεία για την διοίκηση του Υπουργείου Παιδείας θα ήταν τα σαρκαστικά διηγήματα του θεατρικού συγγραφέα Burkhardt, *Τα Βραβεία μου*, Νάρκισσος, 2010.
- 36 John F. Allen, «Research and How to Promote It in a University», στο *Future Medicinal Chemistry*, τ. 2, τχ. 1 (2010), διαθέσιμο στο Allen's website at jfallen.org/publications, όπως παρατίθεται στον Simon Head, ό.π.
- 37 Phil Baty, «Lammy Demands 'Further and Faster' Progress Towards Economic Impact», *Times Higher Education Supplement*, Σεπτ. 10, 2009. όπως παρατίθεται στον Simon Head, ό.π.
- 38 Marcia Angell, «Drug Companies & Doctors: A Story of Corruption», *The New York Review*, Ιαν. 15, 2009, and Marcia Angell, *The Truth About the Drug Companies: How They Deceive Us and What to Do About It*, Random House, 2005, όπως παρατίθεται στον Simon Head, ό.π.
- 39 John Davis, «Administering Creativity», *Anthropology Today*, τ. 15, τχ. 2, Απρ.1999, παρατίθεται στο Simon Head, ό.π.
- 40 «Δεν έχω ακόμη συναντήσει κανέναν που να πιστεύει σοβαρά πως είναι δυνατόν οι επιτροπές αξιολόγησης έτσι όπως είναι υποπληρωμένες, κάτω από πιεστικά χρονικά περιθώρια και που χρειάζεται να φυλλομετρήσουν χιλιάδες ακαδημαϊκών δημοσιεύσεων, είναι ποτέ δυνατόν να αποτιμήσουν την μικρή μειοψηφία έργου [δημοσιευμένου] το οποίο είναι πραγματικά 'διεθνούς βεληνεκούς' με κριτήρια την 'πρωτοτυπία', το ειδικό βάρος τους και την αυστηρή σχολαστικότητα...» Αυτή η συμμαχία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα έχει γίνει απειλή στην ακαδημαϊκή ελευθερία στο Ηνωμένο Βασίλειο και μια προειδοποίηση στην αμερικανική ακαδημαϊκή κοινότητα ως προς το πώς οι δικές της ελευθερίες μπορούν να απειληθούν[...] αυτή η διοικητική κουλτούρα έχει μπει στην καθημερινή ζωή των Βρετανών πανεπιστημιακών. [...]», Simon Head, ό.π.
- 41 «Ο Λογιστικός Έλεγχος και οι συναφείς σκοτεινές κυβερνητικές επιτροπές ελέγχου (Audit Culture, Audit Committees) άσκησην όλο και πιο ασφυκτικό οικονομικό έλεγχο, και όχι μόνο. Το μόνο που ενδιέφερε ήταν τα Πανεπιστήμια να διενεργούν αποτελεσματική παραγωγή πτυχιούχων, μεταπτυχιακών, διδακτορικών, άρθρων και έρευνας: όλα ποσοτικά ελεγχόμενα και με δείκτες βάσει της ιεράρχησης των περιοδικών μια που όλα τα πανεπιστήμια εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την κρατική χρηματοδότηση».
- 42 Θα ήμουν ασυνεπής εάν σήμερα διατύπωνα θέσεις αντιθετικές με όλα όσα έχω υποστηρίξει εδώ και μια 25ετία σε μια σειρά από βιβλία, άρθρα και εισηγήσεις. Αναφέρω το σημείο εκκίνησης και το πιο πρόσφατο: *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα, 1948-1985. Το ασύμπτωτο μιας σχέσης*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987, «Université grecque : Paradoxes et problèmes majeurs», στον συλλογικό τόμο Christophe Charle και Charles Soulié, επιμ., *Les Ravages de la « modernisation » universitaire en Europe*, Arles-Syllepse, 2007.
- 43 Δειγματοληπτικά και παρατακτικά ορισμένα συγκεκριμένα προβλήματα για να απεικονίσω μια κατάσταση στους περισσότερους γνωστή. Στο ένα Πανεπιστήμιο δεν λειτουργούν οι μισοί ανελκυστήρες, ούτε για μεγάλες διάρκειες ο κλιματισμός: σε άλλο ΑΕΙ δεν λειτουργεί κατά κανόνα το φωτοτυπικό (παρά τις θυσίες των εργαζομένων σε ανθυγιεινές συνθήκες): σε άλλο πάλι Πανεπιστήμιο δεν λειτουργούν οι τουαλέτες καθρέφτης πολιτισμού είτε δεν έχουν χαρτί (και αυτό για το καλό μας μια που πρέπει να συνηθίζουμε στην απόλυτη εγκράτεια εάν είναι να είμαστε επί οκτώωρου βάσεως στο Πανεπιστήμιο). Σε ένα τέταρτο Πανεπιστήμιο αίθουσες διδασκαλίας προγραμματίζονται στις οποίες όμως ανακαλύπτουμε πως δεν υπάρχουν καθίσματα, έδρανα μεγάλων αμφιθεάτρων καταρρέουν συμπαρασύροντας διδάσκοντες ενώ μέγιστο ποσοστό φοιτητικών εδράνων είναι κατεστραμμένα μωλωπίζοντας τους φοιτητές ή οδηγώντας τους κυριολεκτικά να γράφουν «στο πόδι»: σ' ένα πέμπτο ΑΕΙ (ακραίο αλλά πραγματικό το παράδειγμα) η αυτόματη πόρτα γκαράζ ανά πάσα στιγμή μπορεί να επιπέσει απροειδοποίητα επί αυτοκινήτων και συναδέλφων. Φυσικά μπορείτε να σκεφθείτε σε ποικίλους συνδυασμούς τα ως άνω κατά Πανεπιστήμιο. Αυτές είναι εξαιρετικά «φιλικές» προς τον χρήστη συνθήκες Πανεπιστημίων. Για όλα αυτά και άλλα πολλά δεν ευθύνονται οι φοιτητές.

- 44 Θα σας απογοητεύσω μάλιστα εάν σας πω ότι τα περισσότερα ή ακριβέστερα όλα όσα επισημαίνω έχουν καταγραφεί στο παρελθόν από πολλούς συναδέλφους και εμένα προσωπικά.
- 45 Όσα προ 30ετίας έθιξαν για την Γαλλία οι Bourdieu-Passeron.
- 46 Τουλάχιστον σε κεντρικά Πανεπιστήμια σε τμήματα Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών.
- 47 Φυσικά και δεν αναφέρομαι σε όσους καλούν και εξωτερικούς εισηγητές ανανεώνοντας τα μαθήματα τους.
- 48 Τα οποία περιορίστηκαν κατά το ¼ μετά την ίδρυση μεταπτυχιακών στα οποία μεταφέραμε ισάριθμα μαθήματα. Είναι τοις πάσι γνωστό, πως δεν είναι μόνο κάποιοι ιπτάμενοι καθηγητές των περιφερειακών πανεπιστημίων αλλά και ορισμένοι πολυάσχολοι και δυσεύρετοι κυρίως σε επαγγελματικές σχολές.
- 49 Την «μορφωσιολατρεία», άλλωστε, διεκδικούν οι περισσότερες μεσογειακές και βαλκανικές μυθολογίες.
- 50 Όταν «κόπηκε» τέτοιος αριθμός φοιτητών ώστε να μην λειτουργήσουν τμήματα απομονωμένα σε πόλεις ξεσηκώθηκαν τοπικές ενώσεις εμπόρων, ξενοδόχων και δημοτικές αρχές. Βλ. ενδιαφέρουσες αναλύσεις του Λόη Λαμπριανίδη, «Η Αυτοτέλεια των Πανεπιστημίων στην Ελλάδα», φωτοτυπημένο κείμενο, 2006
- 51 Αλλά ακόμη και βουλευτές, υπουργοί παρακαλούν πρυτανικές αρχές να δεχθούν συχνά ψευδείς βεβαιώσεις για μετεγγραφή πάντα από παιδιά της περιφέρειας τους.
- 52 145.000 έναντι των 90.000 εγγεγραμμένων σε κανονική φοίτηση ΕΣΥΕ, «Εθνικές Στατιστικές», 2006, Α.Κalamatianou, «The Perpetual Student. Educational Data», *Lifetime Data Analysis*, τ. 3, 2003, σ. 311-330.
- 53 Π.χ. για να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακος και να είναι πειστικά καταγεγραμμένα τα πρακτικά συνεδρίων και συνελεύσεων, ετέθη το ζήτημα από πρυτανεία Πανεπιστημίου για ένα κεντρικό γραφείο μαγνητοφώνησης και από-μαγνητοφώνησης, για όλα τα τμήματα παρακλύθηκε από τον πάρεδρο που δεν ενέκρινε το σύννομο της πληρωμής (άρθρο 16).
- 54 Όπως έλεγε χαριτολογώντας ο Τάσος Χρηστίδης.
- 55 Άλλοι που κρίνονται ανεπαρκείς ως επίκουροι σε επαγγελματικές σχολές αλλά την επομένη εκλέγονται ως επαρκέστατοι πρωτοβάθμιοι καθηγητές σε ελάσσονα Πανεπιστήμια όπως το Stanford και το MIT!
- 56 Χρησιμοποιώ τον ίδιο όρο που εύστοχα χρησιμοποίησε το ψήφισμα της Γ.Σ. του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.
- 57 Η γήρανση έχει σοβαρές συνέπειες ως προς τους ρυθμούς ανανέωσης των μεταδιδόμενων γνώσεων Εκτιμώ πως εάν το 1985 ο μ.ό. ηλικίας ήταν γύρω στα 38-40, σήμερα, είκοσι χρόνια αργότερα πρέπει να είναι άνω των 55 ετών.
- 58 Όταν ορισμένοι από τις υπόδικες αρχές διοίκησης ισχυρίζονταν αρθρογραφώντας πως «δεν είμαστε λογιστές» ή «δεν είμαστε ελεγκτές» ενόσω το μείζον είναι η διασπάθιση του δημοσίου χρήματος προχωρούσαν άθελά τους ή από αδιαφορία στην παραχώρηση των πιο κρίσιμων μοχλών της αυτονομίας των Πανεπιστημίων στην κεντρική πολιτική εξουσία.
- 59 Η πρόσφατη εκπομπή «Το κουτί της Πανδώρας» είναι ένα από τα παραδείγματα από κοινού με αντίστοιχα άρθρα στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο.
- 60 Δεν αναφέρομαι στις εξαιρέσεις εκείνες τμημάτων ή μεταπτυχιακών προγραμμάτων που συνάδελφοι πληρώνουν από το εισόδημα τους για να τα βγάλουν πέρα.
- 61 Την λογοδοσία αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν οι *Audit committees* στην Μ. Βρετανία για τις οποίες έχει διατυπωθεί βάσιμα έντονη κριτική.
- 62 Μια που διατίθενται ανεπαρκέστατα μεν ποσά αλλά ουκί αμελητέα.
- 63 Π.χ. τηλεφωνήματα πρώην υπουργών για συγκεκριμένους υποψηφίους καθηγητές, που μάλιστα στην μία περίπτωση όταν επεβλήθη και εξελέγη την επομένη αποσπάστηκε για μερικά χρόνια στο συναφές υπουργείο, φυσικά εις βάρος των εκπαιδευτικών λειτουργιών του τμήματος.
- 64 *Νεποτική συμπεριφορά* που δεν αφορά μόνο ολόκληρο το συγγενολόι ενός τμήματος (Κοινωνικής Θεολογίας) αλλά συναφείς διάσπαρτες πιο διακριτικές συμπεριφορές. Υπενθυμίζω όλα όσα προέκυψαν στο Πανεπιστήμιο του Ρεθύμνου με τον συνάδελφο Στ. Αλεξανδρόπουλο όταν κατήγγειλε τις πρακτικές και την απειλή για αποπομπή του διότι «εξέθεσε το Πανεπιστήμιο» που δεν πρόλαβε να πραγματοποιηθεί καθόσον πέθανε από την σύγχυση που του προκλήθηκε.
- 65 Υπουργείο Παιδείας, Διεύθυνση Στατιστικής, 1984-2004.
- 66 Παραπέμπω στην σχετική εξαιρετη ανάλυση των Σ. Τραχανά και Ηλίας Κούβελα, «Το ένα και μοναδικό πανεπιστημιακό σύγγραμμα: μια κριτική προσέγγιση», φωτοτ., 2000 και Κώστας Γαβρόγλου, «Πανεπιστημιακά συγγράμματα, επιστημονικά βιβλία: Μια πρόταση», *Η Αυγή*, 25 Αυγούστου 2005 και 16 Μαρτίου 2006.
- 67 Δεν αναφέρομαι στους λίγους εκείνους φοιτητές που με ζήλο παρακολουθούν τα μαθήματα, διαβάζουν βιβλία και συγκροτούν την πρώτη προσωπική τους βιβλιοθήκη.
- 68 Όπως το επικείμενο εισιτήριο εισόδου για αναγνώστες στην Βρετανική Βιβλιοθήκη.
- 69 Από την σκοπιά αυτή θα χαρακτήριζα ως υποδειγματικές τις βιβλιοθηκονομικές λειτουργίες της Βιβλιοθήκης του Παντείου.
- 70 Που σημαίνει και αυτονόητες συμβολικές αντιπαροχές, όπως για παράδειγμα το όνομα του δωρητή σε μια πτέρυγα της βιβλιοθήκης.
- 71 Θα αρκεστώ στο να επισημάνω ως ακραίο παράδειγμα πως έχει εκλεγεί Πρόεδρος τμήματος 30 μελών ΔΕΠ με την ψήφο του και άλλων δύο υποστηρικτών του έχοντας εξασφαλίσει, όμως, την υποστήριξη των φοιτητικών παρατάξεων καθόσον είναι στενότατα κομματικοποιημένες και εξαρτώμενες από τις εξω-πανεπιστημιακές κομματικές ηγεσίες.
- 72 Οι διατυπώσεις του είδους πως «[η Ελληνική κοινωνία] έχει κουραστεί να πληρώνει τις καταστροφές, δεν αντέχει να βλέπει το ανθρώπινο κεφάλαιο της εκπαίδευσης να απαξιώνεται και δεν έχει πια χρήματα να φυγαδεύει τα παιδιά της να μορφωθούν στο εξωτερικό» μάλλον προδίδουν αγανακτισμένους συναδέλφους που αρνούνται να βάλουν το χέρι τους επί τον τύπον των ήλων. Βλ. την σχετική ορολογία και επιχειρηματολογία του άξιου ως προς τα επιστημονικά συναδέλφου Γιώργου Παγουλάτου, «Τελευταία ευκαιρία για τα πανεπιστήμια», *Η Καθημερινή*, 12/12/2010. Τα γράφει όλα αυτά ως εάν να μην γνωρίζει τις σημαντικές εισηγητικές επιτροπές, τα στημένα εκλεκτορικά, την κάλυψη και την συγκάλυψη από διοικητικά στελέχη, πρυτάνεις τις αντιγραφές συναδέλφων, εισηγητικές που δεν είναι παρά η σκέτη αντιγραφή του υπομνήματος ημετέρων (εδώ ακόμη και πρόεδροι αρχών αξιολόγησης και οι σοφότεροι των σοφών είναι δυνατόν να πρωτοστατούν)· ως εάν να μην γνωρίζουν την συμμετοχή πρυτανικών αρχών στην διαχείριση δημοσίων κονδυλίων για ίδιον όφελος –και την καταδίκη και φυλάκιση τους για το «μεγάλο φαγοπότι», τον ρόλο καθηγητικών διευθυντικών επιτροπών στην πρόσληψη συνδικαλιστών προσκείμενων στην εξουσία, τον αποκλεισμό καταξιωμένων διδασκόντων από εκλογές για την προώθηση ημετέρων. Ως εάν να μην γνωρίζει όλη αυτήν την συστημική αυθαιρεσία και βία.

- 73 Όσο και εάν οι διευκρινίσεις του Υπουργείου Παιδείας μιλάνε για «*συμφωνίες που θα προκύπτουν [οι οποίες] θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα συναινετικών διαβουλεύσεων μεταξύ των θεσμικών εταίρων*» το «πάνω χέρι» στις συνεννοήσεις με κάθε ίδρυμα ξεχωριστά το έχει ο μοναδικός ισχυρός πόλος, το κράτος.
- 74 Από την σκοπιά αυτή συμφωνώ απολύτως με τις προτάσεις όσων προτείνουν την κατάργηση των εκλεκτόρων συνδικαλιστών και αλγοριθμική συμμετοχή σε συνάρτηση με την προσέλευση φοιτητών. Το είχε προτείνει σε άρθρο του παλιότερα ο συνάδελφος στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Λόης Λαμπριανίδης
- 75 Το 70% των πανεπιστημιακών φοιτητών είναι προέλευσης μη-χειρωνακτικής (ελεύθερα επαγγέλματα και έμποροι) ενώ το 25% προέρχονται από στρώματα αγροτικά και εργατικά. Ενόσω μια δεκαετία νωρίτερα μια δεκαετία πριν ήταν αντιστοίχως 58% και 24% Υπ. Παιδείας, Διεύθυνση Στατιστικής, 1984-2004 και Μ. Χρυσάκης και Σ. Σουλής, «Οι ανισότητες πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση», *Πανεπιστήμιον*, τ. 3, 2001, σ. 31-65, Γ. Σταμέλος, «Σε αναζήτηση του προφίλ του Έλληνα πανεπιστημιακού πτυχιούχου», *Πανεπιστήμιον*, τ. 7, 2003, σ. 67-87 και Άννα Φραγκουδάκη, «Η Κοινωνική Ανισότητα στην Εκπαίδευση», στο Θάλεια Δραγώνα, Ε. Σκούρτου και Α. Φραγκουδάκη, *Εκπαίδευση: πολιτισμικές διαφορές και κοινωνικές ανισότητες*, τ. Α', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2000, σ. 81-165.
- 76 Είχα αναλυτικά ασχοληθεί με τον ευρωκοινωνικό οικονομισμό σε ξεχωριστό βιβλίο μου *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη το Ασύμπτωτο μιας Σχέσης*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987.
- 77 Ποιος μαθητής όταν επιλέγει πανεπιστημιακό τμήμα στην Αγγλία δεν ελέγχει την ιεράρχησή τους σε συναφείς πίνακες που κυκλοφορούν όπως των εφημερίδων *Times* και *Guardian*.
- 78 Όπως στην περίπτωση του Harvard με βάση προ 5ετίας μελέτη.
- 79 Το διευκρινιστικό κείμενο του Υπουργείου Παιδείας μας λέει πως διεθνώς ένα ΑΕΙ αντιστοιχεί σε κάθε 1.000.000 κατοίκους μήπως προοιωνίζει την κάθετη μείωση από τα 40 ΑΕΙ της χώρας (24 Πανεπιστήμια και 16 ΤΕΙ) σε 10 ;
- 80 Υπενθυμίζω το παράδειγμα που επαναλαμβάνω κατά κόρον σε εκλεκτορικά σώματα όταν αμφισβητείται ή/και απειλείται αξιότατος υποψήφιος επειδή έχει περιορισμένο ποσοτικά εύρος δημοσιεύσεων αλλά δεν αποτιμάται η πυκνότητα και το βάθος της είναι εκείνο του Piero Sraffa, θεωρητικού της οικονομίας: εξέλεγή διά βίου εταίρος (fellow) στο Κολέγιο Trinity του Cambridge με ένα και μοναδικό άρθρο-μελέτη που όμως άλλαξε τον τρόπο σκέψης στα οικονομικά («The production of Commodities by the means of Commodities»). Το άρθρο αυτό δεν επηρέασε μόνον οικονομολόγους αλλά και στοχαστές του βελγικού ενός Wittgenstein στην Φιλοσοφία και ενός Antonio Gramsci στην Πολιτική Θεωρία. Υποθέτω πως σήμερα με τις αξιολογήσεις ο καημένος ο Sraffa θα είχε απορριφθεί αυτοστιγμεί και παρακρήμα μια που δεν θα προσέφερε ούτε δημοσιεύσεις με το κιλό ούτε μελετητικά προγράμματα.
- 81 Στοιχεία ΟΟΣΑ και UCAS όπως παραπέμπονται στα Ar. Dimitropoulos, *The Social Dynamics of Student Mobility in the European Union*, Διδακτορικό, στο πανεπιστήμιο LSE του Λονδίνου, 2004 και ΕΛΙΑΜΕΠ, *Μελέτη για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Αθήνα, www.eliamep.gr, 2006
- 82 Το αντεπιχείρημα «τι αντίρρηση μπορείτε να έχετε για ένα Harvard, ή μία Οξφόρδη» το θεωρώ προσωπικά αστείο: απλούστατα δεν το έχουν ξανακάνει και δεν θα το κάνουν –είναι ζήτημα και status.
- 83 Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις το 60% περίπου της λεγόμενης «κοινής γνώμης» τοποθετείται θετικά για την ίδρυσή τους.
- 84 Η βασική έρευνα διατηρείται αποκλειστικό προνόμιο των μητροπολιτικών χωρών (ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία, Ιαπωνία Ρωσία τώρα πια Κίνα και Ινδία).
- 85 Με βάση στοιχεία της Eurostat, *Statistiques de l' Education*, 2006.
- 86 Οδηγώντας σε διαμαρτυρίες και παραιτήσεις πράγματι διεθνώς διακεκριμένους ερευνητές.
- 87 Περίπου στα 500 προγράμματα εκτιμούνται μέσα σε λιγότερο από 15 χρόνια.
- 88 Βγάζουν πρόσθετα εισοδήματα για τους διδάσκοντες (για διοίκηση επιχειρήσεων executives MBA σε ένα εξάμηνο 7,5-9.000 ευρώ) και δίνουν πτυχία σε μεταπτυχιακούς (που όχι μόνο δεν κόβονται αλλά αναβαθμίζονται καθόσον το σύστημα επιδότησης απαιτεί μια «επιτυχημένη» φαινομενικά φοίτηση). Πληροφορία για σχολή στην Θεσσαλονίκη από τον Λόη Λαμπριανίδη.
- 89 Στο ΕΜΠ και στο Πάντειο γνωρίζω πως έχουν γίνει έρευνες με ατομικές πρωτοβουλίες.
- 90 Θεωρώ χρήσιμα ενδεικτική τις προτάσεις του Πιέρ Μπουρντιέ για την εκπαίδευση, στην ύστερη φάση της ζωής του. Παραθέτω ένα απόσπασμα «*Μπορούμε και οφείλουμε να αρχίσουμε με την κριτική του εκπαιδευτικού συστήματος, τώρα περισσότερο από ποτέ. Μπορούμε άραγε να αφήσουμε το μονοπώλιο της κριτικής στους συντηρητικούς ή στους συντηρητικούς επαναστάτες; [...] Ας αδράξουμε, λοιπόν, την ευκαιρία που δημιουργεί η κρίση, προκειμένου να θέσουμε σε κριτική αμφισβήτηση τους ίδιους τους θεσμούς που απειλεί η κρίση –τον πολιτισμό, το Κράτος, το εκπαιδευτικό σύστημα [...]. Θεωρώ ότι στην κατάσταση εξαιρετικού κινδύνου στην οποία βρίσκονται η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, το κράτος, δε θα πρέπει να κάνουμε καμία απολύτως παραχώρηση στον πρωτογενή συντηρητισμό [...]*» Πιέρ Μπουρντιέ, *Για την εκπαίδευση του μέλλοντος*, νήσος, Αθήνα 2004, σ.188-189.
- 91 Την διατύπωση την οφείλω στον Βασίλη Πεσμαζόγλου.
- 92 Δεν συμφωνώ με όσους δεν επικαλούνται την διαφάνεια ως προς τα ακαδημαϊκά πράγματα.
- 93 Υπάρχει σημαντική βιβλιογραφία ως προς τους ορισμούς που δίδονται στα περισσότερα Πανεπιστήμια. Θα ήταν χρήσιμο να μελετηθούν κατά κύκλο επιστημονικό.
- 94 Εν μέσω μεταρρυθμιστικού λόγου οι περισσότερες βιβλιοθήκες βρίσκονται σε αδιέξοδο. Μόνο η Βιβλιοθήκη ενός Πανεπιστημίου, του Παντείου, η καλύτερη στον τομέα κοινωνικο-πολιτικών επιστημών εν Ελλάδα, που συμβουλευόμαστε από όλα τα συναφή τμήματα άλλων Πανεπιστημίων, βρίσκεται σε πλήρες αδιέξοδο (στα τέλη Ιανουαρίου οι μισοί επί συμβάσει βιβλιοθηκονόμοι, 12 τον αριθμό, απολύθηκαν, σε τετραώροφο βιβλιοστάσιο βουνά από βιβλία μεταφέρονται με τα χέρια καθώς τρεις μήνες είναι χωρίς ασανσέρ· για μέρες το διαδίκτυο δεν λειτουργούσε· ως εκ τούτου ούτε βάσεις δεδομένων, ούτε περιοδικά, ούτε αναζητήσεις, ούτε δανεισμοί μπορούσαν να διεκπεραιωθούν. Στην συγκεκριμένη βιβλιοθήκη, μιλάμε για βιβλιοθηκονομικές υπηρεσίες που οποιαδήποτε σοβαρή αξιολόγηση θα έδινε το «αριστείο» για ηρωική στάση σε ακραία αρνητικές συνθήκες.
- 95 Επικίνδυνη η χρήση του όρου μετά την φθορά που έχει υποστεί και υφίσταται από την χρήση του –«*ουμανιστικοί βομβαρδισμοί*», «*ουμανιστικές στρατιωτικές επεμβάσεις*».